

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΙΘ' (ΕΣΑΜΗΝΟ Α')

Ἀθήνα, 1 τοῦ Θεριστῆ 1922

ΑΡΙΘ. 762 (ΦΥΛ. 11)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΘ. ΚΥΡΙΑΖΗΣ : Τὰ ἐπιτάφια ρόδα.

ΖΑΝ ΖΩΡΕΣ : Τολστόης.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΡΟΡΙΤΗΣ : Κριτικὲς σελίδες : Οἱ σκλάβοι
στὰ δεσμά τους.

Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ : Σημείωμα.

Ν. ΚΟΝΕΜΕΝΟΣ : Παροιμίαις τοῦ Cervantés.

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ : Ἐτυμολογικά : Μουρλός.

ΠΑΝΟΣ Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ : Ἀνατολίτισσα.

Ο ΝΟΥΜΑΣ : Φαινόμενα καὶ ΠΡΑΓΜΑΤΑ.

ΜΗΤΣΟΣ ΑΝΘΕΜΗΣ : Τὸ κρῖμα. (συνέχεια)

ΝΑΣΟΣ ΧΡΗΣΤΙΑΝΗΣ : Πεπρωμένα.

ΠΕΤΡΟΣ ΠΙΚΡΟΣ : Σὺν Παραμύθι.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ : Νέα βιβλία.

— Περιοδικά. — Χωρὶς γραμματόσημο.

ΤΑ ΕΠΙΤΑΦΙΑ ΡΟΔΑ*

Τῆς Διίλικας μου

1

Κάποιος ἦρθε καὶ σοῦ μίλησε
Τὸ βραδάκι αὐτὸ τοῦ Μάη.
Σὰ μανούλα, λές, σὲ φίλησε,
Σὺν πατέρας σοῦ γελᾶει.

Παιγνιδιάρης καὶ σὲ πλάνεψε
κι ὅπως εἰσουνα μικρούλα
τις χαρὲς ὅλες σοῦ ὀρφάνεψε
στὴ μισόκλειστη καρδοῦλα.

Κι ὅπως σ' ἄγγιξε τὸ χέρι του,
σὰ δικὸ μου νῆειταν χᾶδι,
ἀκριβὸ σὲ πῆρε ἀστέρι του
τ' ἀνοιξιὰτικο τὸ βράδυ.

Τραγικὴ στιγμή! — Δὲ νιώσαμε
Τὸ ἀπαλὸ φτερούγισμά του.
Καὶ τὰ ρόδα, ποῦ σοῦ στρώσαμε
Δὲν τὰ λέγαμε θανάτου.

Λέω τὸ γέλιο σου λουλούδισε
Κ' ἓνας κύκνος ἦρθε πλάι,
μυστικὰ καὶ σὲ τραγούδησε
καὶ σὲ πῆρε καὶ σὲ πᾶει...

(*) Τὰ παραχρῆμα αὐτὰ τραγούδια, τὰ ἐμπνεύστηκε ὁ ποιητὴς ἀπὸ τὸ θάνατο τῆς Διίλικας του.

2

Τὰ μάτια μου δὲ γύρισαν ἀπάνω
παρηγοριὰ ζητώντας τοῦ χαμοῦ σου.
Φαρμάκι τῆς ζωῆς μου θὰ τὴν κάνω
τὴν πίκρα τοῦ μεγάλου σπαραγμοῦ σου.

Ἄδικημένη γέννα τοῦ ξερωτά μου,
τὸ θάνατό σου ἀγρίκησα μιὰ πίστη.
Τὸ χέρι ἐνὸς φονιά Παντοδυνάμου
Τὸ μίσησε ἢ καρδιά μου καὶ τ' ὀργίστη.

Κάλλιο τυφλὴ μιὰ Μοῖρα νὰ μὲ ὀρίζει,
φίδι, τριπλά, κι ὁ πόνος νὰ μὲ ζώνει,
παρὰ τὸ νοῦ μου ἢ σκέψη ν' ἀσκημιζέι
κάποιου Θεοῦ μου, ποῦ ἀκαρδα σκοτᾶνει.

Μοῦ φτάνει ὁ Πόνος. — Ἄλλο δὲ γυρεύω.
κι ὅσο νὰ πᾶς μακρὰ γιὰ νὰ σὲ σώνω.
Τῆς ὑπαρξῆς μου τώρα τὸ Πιστεῦο
στὸ μαῦρο ἀπάνω μνημα σου διπλώνω.

Κι ὁ Πόνος, ὁ Θεός. — Μιὰ θλίψη ἢ Μοῖρα.
Τί ἄλλο κρύβει τὸ ἀπειρο, ποῦ θέλω;
Καθὼς τοῦ ἀγνώστου κάποιε σὲ πῆρα,
σὰ χρωστιμὶδ παλιὸ σὲ ξαναστεύω.

Λιγὴ ἢ ψυχὴ συντριμματα καὶ πέφτει.
καθὼς πατάει ξερὴ τὸ ἀγρίμι χλόη.

Μὰ τί νὰ πῶ ; Ἕνας λόγος δὲ μοῦ πέφτει
τὸ τραγικὸ σὰ χτύπητε ρολοῖ . . .

Λύσσα ἢ βλαστήμια.— Σκύβω καὶ μακραίνω,
Κι ὄπου σταθῶ ἀγροικῶ τὴ σύντροφιά σου.
Μὲ δ, τι ποῦ ζῶ καὶ σκέφτομαι καὶ κραίνω
πῶς ν' ἀναστήσω λέω τὴν ὁμορφιά σου :

ὦ ! παραγαμέ, ποῦ ἐλπίδα δέ σου μένει,
κι οὔτε καιροὶ σὲ δέχονται, οὔτε τόποι !
Μόνον ἡ ἀγάπη ξαίρει ν' ἀνασταίνει
ὅ, τι Θεοὶ σκοτώσανε κι ἀνθρώποι.

Κ' εἶμαι ὁ τρανός. Ὁ πλάστης. Δὲ γυρίζουν
τὰ μάτια μου ψηλά νὰ ζητιανέψουν.
Στὸν πόνον, σὰ σὲ μάρμαρο σκαλίζουν.
Κλαῖνε, προσμένουν, ὄχι νὰ π ι σ τ ἔ ψ ο υ ν !

3

Μὰ μὴν τοῦ λέτε, πικρόλογες γιαγιάδες,

συνηθισμένο τοῦ πόνου μοιρολόι.
Καὶ σεῖς οἱ σιδηρόκαρδοι παπᾶδες,
ποῦ ἀταίριαστα τοῦ στέκεστε στὸ μπόι,

Μὴν τοῦ χαλάτε σκληρὰ τὴν ὁμορφιά του,
γύρω σὲ τέτοιο λουλούδι ἐσεῖς κοράκοι.
Τὸ φῶς ὅς μένει μονάχα συντροφιά του.
Κι ἄς φτάνει θρηῆνος καὶ κλάμα τ' ἀγεράκι.

Κι ἄς πέσουν τ' ἄστρα στολίδια του.— Τριγύρα
στὰ λιγωμένα ματάκια, τὰ γελᾶκια.
Διῶξετε ἀπὸ πάνω τὴ στρίγγλα του τῆ Μοῖρα,
χρυσὰ νὰ στήσω στὸν ἔπνο του ἀγγελάκια.

Ἔτσι νὰ φύγει σιγὰ σὰ χελιδόνι . . .
Καὶ τὴ φωλιά του κοντὰ μου ποῦχε χτίσει
φιλιὰ, ἢ λαχτάρα, καὶ χάρδια μου ἄς τὴ στρώνει,
μὴν τὸ γελάσω καὶ πάλι μοῦ γυρίσει . . .

ΑΘ. ΚΥΡΙΑΖΗΣ

ZAN ZOPES

Τ Ο Λ Σ Τ Ο Η Σ

Ἀπὸ τίς Pages choisies τοῦ Ζωρὲς ποῦ τώρα βγήκανε
στὸ Παρίσι. Ἐπέροχη διάλεξη ποῦ τὴν εἶπε ὁ ἀλη-
σμήνητος Γάλλος ἀρχηγὸς καὶ ἐκχωριστὸς λογοτέχνης
στὴν Τουλούζη, λίγους μῆνες μετὰ τὸ θάνατον τοῦ
Τολστόη. Δίνει τὸ χαρακτηρισμὸ τῆς φιλοσοφικῆς δι-
δαχῆς τοῦ Ρώσου φιλοσόφου, ξετάζοντας καὶ βρί-
σκοντας τὰ αἷτια τῆς ἠθικῆς κρίσεως ποῦ γινε μέσα του
καὶ τὸν ἀνάγκασε, ἀφήνοντας τὴν καθαρὴ λογοτεχνία,
νὰ γίνε ἀπόστολος μιᾶς νέας φιλοσοφίας ποῦ βασιζό-
τανε πάνω στὴ χριστιανικὴν ἀγάπη.

Πολὺ μεγάλη θάτανε ἡ στεναχώρια μου, ἀν εἶ-
μουν ἀναγκασμένος μὲς στὸ λίγο χρονικὸ διάστημα
ποῦ ἔχω στὴ διάθεσή μου νὰ περιλάβω, ἢ κι ἀπλὰ νὰ
δοκιμάσω νὰ περιλάβω ὅλο τὸ νόημα τοῦ ἔργου καὶ
τῆς σκέψεως τοῦ μεγάλου Τολστόη, ὅλες τίς περιπλο-
κὲς τῆς ζωῆς του. Μεγάλον σ' ἔχταση εἶναι τὸ ἔργο
του, καὶ προπάντων ἡ προσωπικότητά του Τολστόη
εἶναι πολὺ ἀψηλὴ μαζί καὶ πολὺ περιπλοκή. Αὐτὸς ὁ
ἄνθρωπος μὲ τὴν τόση του ἐπίδραση στὸ πνεῦμα καὶ
στὴ ζωὴ ὄλων τῶν λαῶν ἔβαινε ὡς τὸ τέλος ἕνας
σλάβος, μοναδικὰ καὶ βαθιὰ ρουσσός, κ' ἡ σκέψη
του δὲν μπορεῖ νὰ βρεῖ καμμιά θέση στὰ πλαίσια
τῆς δυτικῆς σκέψεως. Τὸν ἄνθρωπον αὐτόν, ποῦ ἀνα-
σῆκωσε τὰ εὐγενικότερα ἀνθρώπινα πάθη, καμμιά
θρησκεία, καμμιά μερίδα, καμμιά τάξη δὲν μπορεῖ

νὰ τὸν πάρει ὀλίγον μὲ τὸ μέρος τῆς. Κι αὐτὸς
ποῦ κήρυξε σὰ θεμελιώδικο δόγμα τὴν παγκόσμιαν
ἀγάπην, τὴ βαθιὰν ἐπικοινωνία τῶν ψυχῶν, ἔζησε
ὅλη του τὴ ζωὴ σ' ἄγρια καὶ περὶ φανῆ ἀπομόνωση.
Εἶν' ἕνας χριστιανὸς κ' ἕνας ἐπαναστάτης, ἕνας ἐπα-
ναστατῆς ἀντίθετος πρὸς ὅλες τίς ὀργανωμένους ἐπανα-
στατικὰς μερίδας, ἕνας χριστιανὸς ἐπαναστατημένος
ἐναντὶα στὰ θάματα καὶ στὶς Ἐκκλησιὰς. Εἶναι ἀπὸ
μιὰ βέβαιον ἀποψη ἕνας θαυμαστὸς ἀνακαινιστῆς
ποῦ μπροστὰ του κ' οἱ σοσιαλιστὲς—ἐπαναστάτες ἀ-
κόμα σοῦ φαίνονται κάποτες γεμάτοι ἀπὸ δειλία κι
ἀπὸ ἰδέες τῆς ρουτίνας. Καὶ μαζί, πολλὰ χαρακτηρι-
στικὰ τῆς σκέψεως του καὶ τῆς ψυχῆς του τονε δει-
χνουν ἄνθρωπον τοῦ περασμένου. Καὶ σὲ κάνει νὰ
συλλογιέσαι κάποιες ἀπὸ τίς μυστικὰς σχολὰς τῶν
πρώτων αἰώνων τοῦ χριστιανισμοῦ, τοὺς ἐρημίτες ἐ-
κείνους λόγου χάρι ποῦ, λέγοντας πῶς εἶναι οἱ πρό-
δρομοὶ τοῦ ἔρχομοῦ τοῦ ξαναγεννημένου Χριστοῦ
στὴ γῆ, κόβανε κάθε δεσμὸ μὲ τὴν κοινὴν ζωὴν. Δὲν
εἶναι λοιπὸν ἡ λεπτόλογη ἀνάληψη τῆς περιπλοκῆς
αὐτῆς ψυχῆς ποῦ θὰ δοκιμάσω νὰ κάνω. Θὰ πε-
ριοριστῶ σήμερον νὰ δειξῶ τὸ χαρακτηριστικὸ ἐ-
κείνου ποῦ εἶτανε τὸ σπουδαιότερό της, τὴν ἠθικὴν
καὶ θρησκευτικὴν δυνάμει της, τὴν ἐπιθυμία ὄχι κιὰ
τοῦ σκετικὰ καλύτερου, μὰ τοῦ ἀπόλυτου τέλειου, ποῦ

Ξεσήκωσε και βιασάνισε αυτή την ψυχή. "Επειτα μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, θαρρῶ, κι ὁ Τολστόης ξεσήκωσε τὴν ἀνθρώπινη γενιά. Γιατί αὐτὴ ἔνωσε πῶς εὑρίσκει μέσα σὲ κείνον κάτι παραπάνου καὶ κάτι καλύτερο ἀπὸ ἓνα λογοτέχνη, κάτι ἀλλιώτικο ἀπὸ ἓνα μυθοπλάστη ἢ ἀκόμα κι ἀπὸ ἓνα δυνατὸ δημιουργὸ ψυχῶν, ἔνωσε πῶς εὑρίσκει ἓναν ἀνθρώπο βασανισμένο, γεμάτο πάθος γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς ἀνθρώπινης εἰμαρμένης, ὅπως ὅλοι ὅσοι μπαίνουν βαθιά στὸ νόημα τῆς ζωῆς καὶ δὲ γλυστοροῦν ἀνόητα στὴν ἀπανωσιά της. Καὶ μόνο γιατί οἱ ἄνθρωποι νιώσανε πῶς οἱ τελευταῖες μέρες τοῦ μεγάλου μυστικοῦ ἀπόστολου προδίδανε ἓνα βαθὺ ἐσωτερικὸ δράμα, γιὰ αὐτὸ τοὺς συγκίνησαν ἢ τραγωδία τῶν στεριῶν του ἡμερῶν. Τὶ ἔγινε τις τελευταῖες αὐτὲς μέρες; Γιατί, πῶς ὁ Τολστόης — λίγα χρόνια πρὶν πεθάνει — πῶς ὁ Τολστόης δοκίμασε νὰ φύγει ἀπὸ τὸ σπίτι ὅπου τόσο καιρὸ εἶχε ζήσει;

Ποῦ ἤθελε νὰ πάει; Τὶ ἤθελε νὰ κάνει; Φαίνεται πῶς ἐκεῖ μέσα εἶν' ἓνα μυστικὸ πού δύσκολα θὰ τὸ ξεδιαλύνουμε ὁλότελα; κ' ἴσως κάποιες οὐβατικότητες, αὐτὲς οἱ ἴδιες οὐβατικότητες πού ὁ Τολστόης, θαυμαστῆς τῆς ἀπόλυτης ἀλήθειας, τις μισοῦσε, θὰ βοηθήσουν νὰ τυλιχτεῖ μὲ κάποιου εἴδους μυστήριον τὸ τέλος του. Θέλησε τάχα, πρὶ νὰ φύγει γιὰ πάντα, αὐτὸς πού ἀπὸ τριάντα χρόνια καὶ δὴ δίδασκε στοὺς ἀνθρώπους τὴν πλήρεια ἀπάρνηση καὶ τὴν ἀπόλυτη φτώχεια, θέλησε τάχα νὰ κόψει κάθε δεσμὸ πού ἔμεινε στὴ ζωὴ του, κάθε συνήθεια του, καὶ νὰ βάλει ἀνάμεσα σ' αὐτὸν καὶ στὸν ἄγνωστο Θεὸ πού ἀκολουθοῦσε, τὴ στέρηση καὶ τὴν ἀρνηση τῶν ἐπιγείων αγαθῶν; Μπορεῖ, μὲλο πού Τολστόης πάντα ἔλεγε πῶς ἡ διδασχὴ του δὲν τὸν ὑποχρῶνε νὰ πετάξει μεμιὰς μακριὰ ὅλα ὅσα τὸν τριγυρίζανε, παρὰ μποροῦσε νὰ ζεῖ, μὲ τοὺς ἴδιους ὄρους πού ζοῦσε ὡς τότε, μὲ πνεῦμα ὅμως ἀπάρνησης καὶ φτώχειας. Μπορεῖ ἀκόμα καὶ νᾶχε νὰ παλέψει τις τελευταῖες του μέρες ἐναντία σὲ μιὰ πλὴθία πού ὅλο καὶ ἀξάινανε, μισα στὴν περικυκλωσιά του "Ένας γάλλος, ὁ κ. Μπουλανζέ, πού φαίνεται πῶς μπορεῖ, ἀπ' ὅσα εἶδε, νὰ μαρτυρήσει γιὰ τὰ τελευταῖα χρόνια καὶ τις τελευταῖες μέρες τοῦ Τολστόη, λέει πῶς αὐτὸς ἄρχισε νὰ περιράζεται πολὺ ἀπὸ τις καθμερινὲς οἰκογενειακὰς δυσκολίας ὅπου σκόνταβε, θέλοντας νὰ διαθέσει τὴν περιουσία του μετὰ τὸ θάνατό του. Εἶταν ἀρκετὲς μέρες πού ἔκανε πιὸ μεγάλους περιπατους καθάλα, σὰ γιὰ νὰ βρεῖ τὴ γολήνη μὲς στὴ μοναξιά. "Ὅπως καὶ νᾶναι, ὅποια καὶ νᾶναι ἡ ἄμεση κι ὀρισμένη αἰτία αὐτῆς τῆς ἀναχώρησής του, ἡ ἀναχώρηση αὐτὴ εἶναι ἡ ἄμεση ἢ ἔμμεση συνέπεια τοῦ ἰδανικοῦ τῆς ἀπάρνησης καὶ τῆς ἀστυροτήτας πού αὐτὸς κήρυχνε. Κ' εἶναι κάτι τραγικὸ, κάτι πού σὲ πληγώνει, αὐτὸς ὁ μεγάλος γέρος πού ἐξορίζεται μονάχος του τὴ νύχτα ἀπὸ τὸ σπίτι ὅπου σκέφτηκε, ζκου ἀγάπης. Βγήκε, ἔφυγε, ἀπὸ τὴν Γλασνάγια

Πολιάνα ὅπως θὰ δραπέτευε κάποιος κατάδικος ἀπὸ τὴ φυλακὴ του.

Εἶχε ἀκούσει κάποιονε δικό του νὰ ψάχνει μὲς στὸ γραφεῖο του, ἐνῶ αὐτὸς εἶχε πλαγιάσει, ἴσως γιὰ νὰ βρεῖ ἐκεῖνη τὴν διαθήκη πού δὲν τὸν ἄφινε ἤσυχο, καὶ αὐτὸ ἀγανάχτης. "Αποφάσισε νὰ φύγει, εἶδοποίησε τὸ γιατρό του, καὶ μόνος πέρασε τὸν κῆπο καὶ τράβηξε πρὸς τοὺς σταβλοὺς γιὰ νὰ ζέψει καὶ νὰ φύγει μὲς στὴ νύχτα γιὰ τὸ κοντότερο σταθμὸ. Τὸ πόδι του σκόνταψε πάνω σὲνα κούτσουρο μὲς στὸ περιβόλι, ἔπεσε κι ἀναγκάστηκε νὰ γυρίσει ψάχοντας σπῖτι του γιὰ νὰ πάρει ἓνα κλεφτοφάναρο καὶ νὰ ξαναφύγει, αὐτὸ τὸ μεγάλο λεύτερο πνεῦμα, μ' ὅλες τις προφυλάξεις πού θᾶπαιρνε ὁ κατάδικος πού θᾶδραπέτευε ἀπὸ τὴ φυλακὴ του. Αἶ, λοιπόν, βλέποντας, νιώθοντας τὸ ἠθικὸ αὐτὸ δράμα, τὸ δράμα τὸ διανοητικὸ, τὸ δράμα τὸ μυστικὸ, νιώθοντας τὴν τραγικὴ ἀντίφαση ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν ἰδέα πού ἐνθουσιάζε αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο καὶ τις συνθήκες τῆς περικυκλωσιάς του, οἱ ἄνθρωποι δώσανε προσοχὴ καὶ συγκινήθηκαν μὲ τις τελευταῖες μέρες τῆς ζωῆς του. Μὰ αὐτὴ ἡ κρίση τῶν τελευταίων ἡμερῶν δὲν εἶταν κάτι ἀπάντεχο, δὲν εἶναι παρὰ ἡ τελευταία ἄκρα τῆς βαθειᾶς ἠθικῆς καὶ θρησκευτικῆς κρίσης πού ἀπὸ καμιά τριανταριά χρόνια, γύρω στὸ 1880 ἀναποδογύρισε καὶ ξανακαινούργωσε τὴ ζωὴ του καὶ τὴν ψυχὴ του. Πῶς γεννήθηκεν αὐτὴ ἡ κρίση πού εἶταν νὰ ποῦμε τὸ κέντρο τῆς ζωῆς του; Γιατί ὅλα ὅσα ἔγιναν πρὶν ἀπ' αὐτὴ φαίνεται πῶς τὴν προετοιμάζουν, κι ὅσα γίνανε ὕστερα φαίνονται σὰ συμπεράσματά της.

Ὁ Τολστόης εἶτανε τότε πενήντα χρόνων. Εἶχε ζήσει, κατὰ τὰ φαινόμενα τοῦλάχιστο, τὴν κοινὴ ζωὴ, μεγάλος ἀφέντης τῆς Ρούσικης ἀριστοκρατίας ἀναθρεμμένος σὲνα σπῖτι δυνατὸ καὶ πλούσιο. Παράδωθη στις ἀταξίες τῆς εὐκολῆς ζωῆς τῶν νέων τῆς ἀριστοκρατίας τῆς Πετρούπολης.

Ἀηδισμένος ἀπὸ τὴν εὐκολὴ καὶ ψεύτικη αὐτὴ ζωὴ, πῆγε στὸν Καύκασο, ἀνάμεσα στοὺς ἀπλοὺς ἀνθρώπους, σὲ μιὰν ἐξαιρετικὰ ὑπέροχη καὶ μὲζι συνηθισμένη φύση, ἀνάμεσα σ' ἀνθρώπους πού οἱ λεπτότητες τοῦ πολιτισμοῦ, τοῦ ψευτοπολιτισμοῦ κατὰ τὴ γνώμη του, δὲν τοὺς εἶχανε προσβάλει ἀκόμα ὕστερα βρέθηκε καὶ πῆρε μέρος, καλλιηκὰρι μὲς στὰ καλλιηκάρια, στὰ δράματα τῆς Σεβαστόπολης. Γύρισε στὴ Μόσχα, παντρεύτηκε κ' ἔζησε δεκαπέντε χρόνια τὴν πιὸ ἤσυχη καὶ τὴν πιὸ εὐτυχισμένη οἰκογενειακὴ ζωὴ. Εἶχε γράψει σαττὴ τὴν περίοδο κάποια ἀπὸ τὰ λαμπρότερ' ἀριστουργήματά του, τις ἀφήγησές του γιὰ τὸν Καύκασο καὶ γιὰ τὴν κολιορκία τῆς Σεβαστόπολης, τὸ μεγάλο ἔθνικὸ του ρομάντζο «Πόλεμος καὶ Εἰρήνη».

Ὁ πλοῦτος πλημμυροῦσε τὸ σπῖτι του. Ζοῦσε ἀνάμεσα σὲ πλῆθος αγαθῶν, παιδιὰ καὶ δόξες. Τῶνομά του εἶτανε γνωστὸ ὅλον τὸν κόσμῳ, ἡ υγεία του καλὴ ὅπως ποτὲ ἄλλοτε. Μερικοὶ εἶπανε πῶς μπο-

ρεί ή απότομη κρίση του μυστικισμού που τότε χτύπησε νάτανε αποτέλεσμα κανενός από κείνα τὰ μυστικά παραστρατίσματα του οργανισμού, που ούτε φαίνονται, και χτυπούνε τον άνθρωπο στη μέση της ζωής του, τη στιγμή που θαρχίσει ή ζωή να γέρνει προς τη δύση της. Ο Τολστόης βεβαιώνει πως τίποτα τέτοιο δέν είναι. Λέει πως ποτέ δέν είτανε τόσο γερός, και πως μπορούσε την εποχήν εκείνη να δουλεύει στο γραφείο του, να γράφει, να συνθέτει όχτώ ώρες στη σειρά, δίχως να νιώσει τον παραμικρό κάματο. Ήλθεσε μαυτόν τον τρόπο να μη ελαττώσει τη σημασία της ήθικης κρίσης που πρόβαλε τότε μέσα του. Τι λοιπόν ειπε ξαφνικά στον έαυτό του;

Είπε: είμ' εύτυχισμένος, έχω όλες τις χαρές του κόσμου σε βαθμό που λίγοι άνθρωποι τον φτάνουν, κι όμως μου φαίνεται πως ίσαμε τώρα έζησα σε κακό όνειρο, σε μιάν έγωιστική ζωή, σε μιάν πλαστή ζωή, δίχως να γνιστώ για τὸ ἀληθινὸ νόημα της; ζωής και δίχως να συμμορφώσω τὸ ἰδανικό μου μέσα ἀνώτερο ἰδανικό. Μπόρεσα ως τώρα να μη συλλογιστώ αυτά τὰ πράματα γιατί ή ζωή έβραζε μέσα μου, γιατί με κερνούσε από τὸ μεθίσι της. Μά τώρα, δίχως νάμαι ούτε άρρωστος, ούτε κουρασμένος, ούτε φτωχός, νιώθω όμως πως ξαφνικά ξεμέθυσα κι άναρωτιέμαι: Τι είν' ή ζωή. Θα τη σβήσει ο θάνατος. Κ' ή δική μου ή μοίρα, ενός από τους λαμκρότερους και πιο εύτυχισμένους ανθρώπους, είναι μοίρα έλευινή. Τι είναι οι χαρές που θα χαθούνε, τὰ πλούτη που ο τάφος θα τὰ καταπιεί; Θέλω μιάν λύση για τὸ πρόβλημ' αυτό της ζωής. Και τι μου λένε οι σοφοί, τι μου λένε οι φιλόσοφοι;

Μου μαθαίνουν τις σχέσεις των πραγμάτων άναμεταξύ τους και δέ μου μαθαίνουν μονάχα ένα, εκείνο που μ' ενδιαφέρει, τη σχέση της ψυχής μου, του έγώ μου, της βαθειάς έσωτερικής μου ζωής με τον άπειρο και μυστηριώδη κόσμο. Κι όμως αυτό είναι που θέλω να μάθω. Η ζωή μου δέν έχει νόημα, δέν έχει αξία, α δέν είναι συνδεμένη με κάτι άνωτερο κ' αιώνιο. Αί λοιπόν, οι φιλόσοφοι μου λένε: Τὸ άπειρο δουλεύει, ο κόσμος συνεργάζεται με τὸ άπειρο, μπορεί μάλιστα να έτοιμάζει κάτι μεγάλο, θείο, και γώ, φωνάζει ο Τολστόης τους λέω πως αὐτή ή απάντησή τους είναι μάταιη, πως τὸ άπεριόριστο σύμπαν, δέν είναι στα μάτια μου, πως και γι' αυτούς τους ίδιους τους σοφούς δέν είναι παρά ένας γιγάντιος κι άταίριαστος σωρός από κόσμους κι από άτομα που σμίγουν και που χωρίζονται πάλι.

Ήν έλεγε κάποιος του Τολστόη: Κάνε τουλάχιστο ένα την ψυχή σου με την ανθρωπότητα που πάει προς ένα καινούργιο ἰδανικό, θάπαντούσε. Για να ξαίρω καλά τί θάναυ αὐτή ή ανθρωπότητα, ή και για να δοκιμάσω θαμπά να τὸ ξανοίξω, θα χρειαστεί να την ξαίρω δάκαρη, ένω δέν ξαίρω τίποτα, μήτε

γιά την αρχή της, μήτε για τὸν προορισμό της, κ' ύστερα, φωνάζει με τὸ προσταχτικό τόνο του δάβρου άριστοκράτη, μου χρειάζεται μιάν λύση καθαρή, άποφασιστική, μιάν λύση για μένα. Και μιλούσε και φώναζε μαυτό τον υπέροχο μυστικόπαθο έγωισμό. Οι μυστικιστές έχουν ένα ξεφρενιασμένο πάθος για τη ζωή τους. Θαρρείς πως είν' έτοιμοι να τη χάσουν, να τη δώσουν. Ναι, φτάνει να γίνει αυτό για κάτι που τους φαίνεται σαν τὸ ἀψηλότερο μέρος του έαυτού τους κ' είναι έτοιμοι να βουλιάξουν στην άβυσσο, φτάνει ναυαι μιάν άβυσσο τελειότητας. Κι ο μιστισμός που πάντα φτάνει στα άκρα, είν' έτοιμος να δεχτεί να κολαστεί, φτάνει αυτό να τὸ θέλει ένας καλός Θεός. Αί λοιπόν, αυτός; ο μυστικόπαθος έγωισμός που θέλει τὸ έγώ του να λάμπει, να βρίσκεται σε άρμονία με τὸ σύμπαν, νάχει τη βεβαιότητα πως οι σκέψεις του, τὰ έργα του, οι πράξεις του, θα ζήσουν σε κάποια αιωνιότητα, έκανε άνω κάτω τον Τολστόη. Και μη βρίσκοντας την άμεση απάντηση, βρισκότανε σε σημείο να ζητήσει καταφύγιο στο θάνατο, στην αυτοχτονία, κι άναγκάστηκε, για ναποφύγει τον πειρασμό και να μη άφίσει τη ζωή, πρὶ να βεβαιωθεί πως δέ θα μπορέσει ποτέ να λύσει τὸ αίνιγμα, άναγκάστηκε να άπομακρύνει τὰ τουφεκία για να μη φυτέψει καμμιά μπάλα στο κεφάλι του, καθώς και τὰ σκοινιά από την καμαρά του, για να μήν του κατέβει καμμιά φορὰ να κρεμαστεί.

(Στὸ άλλο φύλλο τελειώνει).

ΗΛ. Φ. ΗΛΙΟΥ

ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

Κωνστ. Θεοτόκη: ΟΙ ΣΚΑΒΟΙ ΣΤΑ ΔΕΣΜΑ ΤΟΥΣ,
Μυθιστόρημα, 1922

Μιάν φήμη άόριστη έφερεν τὸ καινούριο έργο του κ. Κ. Θεοτόκη για επαναστατικό κι αυτό μ' έκανε να περιμένω με ξεχωριστό ενδιαφέρο την έκδοση του. Όχι γιατί σάν κομμουνιστής δέ θέλω τάχα να άναγνωρίσω άμορφιά πουθενά άλλου παρά στα έργα της επαναστατικής πνοής.

Αυτά που είναι τόσο μπόσικα, άς τάφήσουμε να τὰ πιστεύη και να τὰ διακηρύττη μόνο ο καλός κάγαθός κ. Ήνόπουλος. Την άμορφιά τηνέ δεχόμαστε και την άναγνωρίζουμε κ' έμεεις όπου κι άν τηνέ συναντήσουμε. Μόνο που δέν τηνέ συναντούμε δυστυχώς τόσο συχνά στα έλληνικά γράμματα που τὰ βλέπουμε με θλίψη ναποτελεματώνονται μέσα στα χιλιοειπωμένα και χιλιοπατημένα μοτίβα. "Άλλο τὸ ζήτημα τί μπορεί άναγκαστικά να βγῆ από τη σημερινή ζωή που είναι καθαρά επαναστατική. Ήν ένα έργο πρέ-

πει να βγαίνει από τη ζωή, πώς θα μπορούσαν τα έργα της σημερινής εποχής, μιας εποχής καθαρά επαναστατικής, να αποφύγουν την επίδραση της; Δεν είναι ανάγκη να γράψω κανείς σοσιαλιστικά έργα με απόφαση. Η εποχή μας επιβάλλεται και δίχως να θέλουμε. Υπάρχει βλέπετε μια σπουδαία διαφορά. Είμαστε σοσιαλιστές λογοτέχνες—κι αυτό το θεωρούμε για τιμή μας—δχι γιατί το θελήσαμε αλλά γιατί η εποχή που ζούμε μας υποβάλλει θέλοντας και μη ώρισμένες ιδέες. Άλλο ζήτημα τώρα αν ένας είτε από ιδιουσυγκρασία είτε από διαφορετική αντίληψη, θελήσει να πάρη στάση πολεμική ή επιφυλακτική προς το πνεύμα της εποχής του. Το σπουδαίο είναι ο χαρακτήρας της εποχής μας. Ο ένας τον αποδέχεται και υποκύπτει, ο άλλος αντιδρά και αρνείται... Μά κι ο ένας κι ο άλλος δε θα μπορούσαν να αποφύγουν την επίδραση της εποχής, να ξεβγούνε έξω από τα όρια που αυτή τους χαράζει στη σκέψη· το πράμα είναι τόσο απλό και το επαληθεύει ακόμα η ιστορία της λογοτεχνίας. Άλλα από το έργο του κ. Θεοτόκη όσο κι εμάς προδιαθέτει κι ο τίτλος του δε βγαίνει καμιά επαναστατική ιδεολογία.

Θαρρώ μάλιστα πως δε βγαίνει εκτυπη κι ανάγλυφη καμιά ώρισημένη ιδεολογία. Πού βρίσκεται ο κ. Θεοτόκης; Στα λόγια του Άλκη Σωζόμενου του αστατικού παιδιού με τη φυσική δειλία του χαρακτήρα του και την άρρωστη ιδιουσυγκρασία του που είχε παλαίψει στη ζωή με το θάνατο και που πιστεύει πως είναι προσωρισμένο να σημάνη, μια μέρα στην πολιτεία τη σάλπιγγα του λυτρωμού και πως μόνο η επανάσταση θα μπορούσε να σώση το σάπιο κόσμο, ενός νέου με απέραντες επιθυμίες μα δίχως νάχη και τη δύναμη νάντιμετωπίζη την πραγματικότητα και να περνάη πάνω από κάθε εμπόδιο; Η μήπως στα λόγια του περίεργου φιλόσοφου Περικλή Βαλαμάκη, που διαδάζει Λουκρήτιο και πιστεύει πως η ζωή που εξακολουθεί και πέρα από τον τάφο είναι ένα μεγάλο μυστήριο; Η στα λόγια του γιατρού Στεριώτη που φρονεί πως η ζωή είναι bellum omnium contra omnes. Η στα λόγια του ποιητή Πέτρου Άδα νατου που δε δυσκολεύεται να φωνάζη πως τα έθνικα όνειρα είναι άπότη γιατί η μόνη αλήθεια είναι και όπου την είδε ο Κάρλ Μάρξ; Η τέλος στα λόγια του γέρο Όφιομάχου, ενός ξεπεσμένου παλιού αριστοκράτη που τρελός πιά από τὰδιάκοπα χτυπήματα της σκληρής μοίρας ανακράζει πως πρέπει να λείψη με τη βία ο σημερινός σάπιος άνθρωπος για να να γεννηθῆ ο κόσμος που ένα πνεύμα κακόδουλο τονέ δημιούργησε; Η μήπως τάχα είναι η Μοίρα που, όπως υποθέτει η Εδλαλία ή κόρη ού γέρο Όφιομάχου και αγαπημένη του Άλκη, οδηγεί κάθε πράξη των Όφιομάχων και κάθε προσπάθειά τους για να ξεφύγουν από τα νύχια της; Θα παραξενευτῆ φυσικά ο κ. Ξενόπουλος που με βλέπει να ενδιαφέρομαι

μαί τόσο για να καθορίσω την ιδεολογία του έργου. Μαζί του κι άλλοι πολλοί. Τι μάς ενδιαφέρει η ιδεολογία; Δε μπορεί να είναι ένα έργο καλό με οποιαδήποτε ιδεολογία; Και δεν πρέπει να προσέξουμε περισσότερο την καλλιτεχνική σύνθεση του έργου παρά την ιδεολογία του; Κ' εγώ πάλε πιστεύω πως πρώτο και κύριο έχουμε χρέος να καθορίζουμε την ψυχολογική και κοινωνιολογική βάση ενός έργου. Δίχως αυτό η ανάλυση του έργου δεν έχει καμιά σημασία. Και πως άμα ένα έργο νοσεί στην κοινωνιολογική του βάση, δε μπορεί να το σώση κανένα άλλο πλεονέκτημα. Θα είτανε καλύτερα, θα μου πῆτε, αντί να προσέξουμε τα λόγια, να κοιτάζουμε ποιά ιδεολογία βγαίνει από την υπόθεση του έργου. Πολλοί φυσικά. Μά το έργο δε μάς διευκολύνει.

Τὸ σπῆτι τῶν Όφιομάχων είναι ένα παλιό αριστοκρατικό ξεπεσμένο σπῆτι. Η πρόληψη που βαραίνει σε όλα τα μέλη της φαμίλιας αυτής δεν τάφηνει να δουλέψουνε όπως όλοι οι άνθρωποι για την οικονομική ανόρθωση του έρειπωμένου και καταχρωμένου σπιτιού. Παλιοί αριστοκράτες δε θέλουνε να αναγνωρίσουνε τη σκληρή πραγματικότητα της ζωής. Έτσι οι συφορές ξεσπούνε σαν αστροπελέκια τὸ ένα πάνω στο άλλο, στο κεφάλι του γέρο Όφιομάχου. Από συφορά σε συφορά κι από άτιμία σε άτιμία.

Η κόρη υποχρεώνεται νάρνηθῆ τον Άλκη για να παντρευτῆ τὸν πλούσιο γιατρό Στεριώτη που θα συντρέξῃ για την οικονομική ανόρθωση του σπιτιού, ο ένας αδερφός της γίνεται πλαστογράφος κι αυτοχτονεῖ, ο γαμπρός τους τα φτιάχνει με μια χήρα, η νεώτερη αδερφή κλέβεται από το γιό ενός πλούσιου τραπεζίτη και στα τελευταία ο γέρο Όφιομάχος τραλαίνεται. Που νάπαδώσουμε στη αυτή τη δυστυχία; Είναι η πρόληψη που δεν αφήνει τον παλιό κόσμο να συμμορφωθῆ με τη σημερινή ζωή; Είναι η άγνωστη Μοίρα που με το άνιχτο χέρι της διευτύνει τη ζωή μας ανεξάρτητα από τη θέλησή μας; Είναι τόσο σάπιος ο κόσμος που να μην επιδέχεται γιατριά άλλη παρά εκείνη που φαντάζεται ο γέρο Όφιομάχος στις στιγμές της τρέλας του; Τὸ ξεπάστρεμα δηλαδή της σημερινής ανθρώπινης γενιάς για να ξεφυτρώση άλλη γερή στη θέση της; Η πρόκειται απλώς για μιαν παροδική άρρώστεια που θα τηνε θεραπεύση η επανάσταση του Άλκη; Τὸ συμπέρασμα δε βγαίνει καθαρά. Ο Άλκης που όνειρεύτηκε την επανάσταση πεθαίνει άρρωστος και άπογοητευμένος στην άγκαλιά της καλιῆς του έρωμένης. Άπογοητευμένος κι από την αγάπη του μα κι από την κοινωνία. Με τέτοιους ανθρώπους, σε τέτοιο τόπο... λέει πολλές φορές σαν τονέ πνίγει η πίκρα. Μά ο Άλκης είναι ποιητής και όνειροπόλος. Και την επανάσταση δε θα τηνε φέρουνε οι ποιητές και οι όνειροπόλοι οι άρρωστοι. Θα μάς τηνε φέρη τὸ γερὸ χέρι του εργάτη. Μόνο αυτός μπορεί να νιώση την ανάγκη

της επανάστασης και να την ενεργήση. 'Ο ρόλος του ποιητή είναι άλλος. Να ξηγήση, να πυρώση την ψυχή του έργατη. . . Μά ο 'Αλκης δέν κάνει άλλο παρά να δραματίζεται και σάν αντιπροσωπευτικός τύπος της εποχής μας, όμολογοῦμε πώς είναι ένας τύπος, πολλή άληθινός και πολλή ψυχολογημένος. Μόνο πώς δέν είναι ο τύπος του επαναστάτη που χρειάζεται σήμερα για νανάψη τή φωτιά. Τοῦ επαναστάτη που πιστεύει και που μπορεί. Οὔτε από τὸ τραγικό σπῆτι τοῦ 'Οφιομάχου μπορεί νά βγῆ ἡ επανάσταση. Τὸ σπῆτι αὐτὸ αντιπροσωπεύει έναν κόσμο πεδαμένο που στὸ βάθος μᾶς ἀφήνει ἀδιάφορος. Δέν είναι αὐτὸς ὁ κόσμος που πάσχει σήμερα και περιμένει τὴν επανάσταση σάν ἀπολύτρωση. 'Η δυστυχία τῶν Οφιομάχων κ' ἡ τραγική τους τύχη μπορούσε εύκολα νά θεραπευτῆ ἂν τὰ δυὸ παιδιά ἀποφασίζανε νά δουλέψουνε. 'Αλλά ἡ σημερινή δυστυχία δέν πηγάζει ἀπὸ τὴν περιφρόνηση τῆς δουλειᾶς. Οἱ ἄνθρωποι σήμερα ἔλοι δουλεύουνε. Κ' οἱ Οφιομάχοι μπορούσανε νά δουλεύουνε δίχως νά ποχτήσουνε μ' αὐτὸ και τὴν εὐτυχία που ζητούσανε. 'Η ἐκμετάλλεψη τῆς δουλειᾶς νά ἡ πηγὴ τοῦ κακοῦ. 'Ο κ. Θεοτόκης που με τὸν «Κατάδικό» του μᾶς παρουσιάστηκε Τολστοϊκός, τώρα δείχνεται σάν ἀπελπισμένος για τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου. Με τέτοιους ἀνθρώπους... ἔπως λέει κι ὁ 'Αλκης. 'Ισως νά πιστεύῃ πὼς χρειάζεται ἕνα γενικὸ ξεπάστρεμα για νά φυτρώση μιὰ ἄλλη πλάση. 'Ισως ἡ ζωὴ μας νά είναι ἕνα ἄλυτο Μυστήριο που τὸ διευτύνει κάποια Μάϊρα κ' ἔτσι κάθε προσπάθειά μας πέφτει μάταιη. Θλιθερὸ ἀλήθεια συμπέρασμα μιᾶς ψυχῆς πεσομιστικῆς που ἡ δική μας σοσιαλιστικὴ αἰσιοδοξία δὲ μᾶς ἐπιτρέπει νά τὸ υἰοθετήσουμε. 'Οξω ἀπὸ αὐτὰ τὸ ἔργο τοῦ κ. Θεοτόκη είναι ἕνα ἔργο πολλὸ φροντισμένο. 'Ενα ἔργο με χαραχτῆρες ξεχωριστούς, με ἀξιόλογη δραματικὴ πλοκὴ και συγκρούση μέσα σὲ μιὰ τραγικὴ ἀτμόσφαιρα που μᾶς γεννάει τὴ φρίκη. Οἱ ἄνθρωποι σπαρταροῦνε μέσα στὰ δεσμά τῆς πρόληψης και τῆς ψευτιάς που τοὺς τὰ ἔχει χαλκίψει ἢ ἡ κοινωνία ἢ ἡ Μάϊρα. Φανταζόμαστε πὼς στή σκηνὴ τὸ ἔργο τοῦ κ. Θ. θάκανε περισσότερη ἐντύπωση. Τὸ διάβασμά του χουράζει κάπως. Είναι τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς τέχνης τοῦ κ. Θ. που κάνει τὰ ἔργα του δυσκολοδιάβαστα. 'Η ζωὴ ἀντιγράφεται με φωτογραφικὴ ἀκρίβεια που δείχνει βέβαια χέρι και μάτι δεξιότηχνη. Μά ἡ τέχνη δέν πρέπει νά είναι ἀντιγραφή. 'Η ὑψηλὴ τέχνη είναι δημιουργία. 'Η φαντασία μας παίρνει ἀπὸ τὴ ζωὴ τὸ ὕλικὸ και τοῦ δίνει τὴ μορφή που αὐτὴ θά ἐκλέξῃ. 'Η ἀπλὴ ἀντιγραφή ἀποτελεῖ τὴν ἠθογραφία. Καὶ κάτι τέτοιο θαρρῶ συμβαίνει με τὸν κ. Θεοτόκη. 'Η τέχνη του δὲ μπορεί ἀκόμα νά γλυτώσῃ ἀπὸ τὰ δεσμά τῆς ἠθογραφίας ἂν και πρέπει νά ὁμολογήσουμε πὼς κάνει ἔτσι, μπορεί για νά τὴν νικήσῃ. 'Οπως τὸ σημείωσα κι ἄλλοτε, ὁ κ. Θ. μαζί με τὸ μακαρίτη Χατζό-

πουλο βρίσκονται στὸ μεταίχμιο ἀνάμεσα στήν ἠθογραφία και στὸ ρομάντζο. 'Ο χαραχτηρισμὸς τῆς κοινωνικῆς ἠθογραφίας θά ταίριαζε στὸ ἔργο του. 'Αν προστέσουμε και τὶς ἐξχνλητικὲς ψυχολογικὲς ἀνάλυσεις τῶν προσώπων που ἀφαιροῦνε ἀπὸ τὸ ἔργο τὸν ἄέρα—σὰ νάνασαινομε μέσα σ' ἕνα πυκνότατο δάσος—μαζί με κάποιον ἰδιωματικὸ χαραχτῆρα, φτάνουμε στή σκέψη πὼς λευτερωμένο ἀπὸ τὸ περιττὸ αὐτὸ φορτίο τὸ ἔργο και με περισσότερη διαύγεια και γενναίο ξαλάφρωμα τῆς φράσης θά κέρδιζε εὐκολώτερα τὸ ἐνδιαφέρο τοῦ ἀναγνώστη. 'Οπωσδήποτε και πρὲς τιμὴ τοῦ κ. Θ. πρέπει νά ὁμολογήσουμε πὼς ὁ κ. Θ. είναι ἀπὸ τοὺς λίγους που δὲ σχεδιάζουνε στὸ βρόντο τὰ ἔργα τους. 'Ο σκοπὸς του δέν είναι νά διαπραγματευτῆ μιὰν ὅποια ὑπόθεση που νά κάνῃ ἐντύπωση. 'Ο σκοπὸς του, ἔπως και κάθε ἀληθινὸ τεχνίτη, νά ντύσῃ τὴν ἰδέα του μέσα σὲ μιὰν ὑπόθεση. Μπορεῖ νά μὴ συμφωνεῖ με τὰ ἔμπροσθέν νάρνηθοῦμε πὼς ὁ κ. Θ. ἔχει ὀρισμένες ἰδέες. Αὐτὸ ζητοῦμε κ' ἔμεις. Δὲ θέλαμε νά ὑποτάξουμε ὅλους στή δική μας σκέψη ἔπως ἀφελέστατα δογματίζει ὁ κ. Ξενόπουλος. 'Επιμένουμε ἔμως ἔτσι κάθε συγγραφέας πρέπει νά παρουσιάξῃ ἐνότητα στή σκέψη του και νά στρέφεται μέσα σ' ἕνα δικὸ του, ὀρισμένο κόσμο. Τὸ ἀντίθετο δείχνει ἔλλειψη φιλολογικὸυ χαραχτῆρα κι ἀπλὴ μίμηση. 'Ας προστέθουνε οἱ νέοι τὴ γνώμη μας. Δέν ἀπαιτοῦμε νά γίνουνε ἔλοι σώνει και καλὰ σοσιαλιστές. Πρέπει ἔμως ἔλοι νά κατατοπιστοῦνε, ὁ καθένας ἀνάλογα με τὴν ἰδιοσυγκρασία του και με τὴν κοινωνικὴ του κατάσταση. 'Ο κατατοπισμὸς θά μᾶς κάνῃ νά γνωρίσουμε τὴ ζωὴ ἀπὸ πὸ κοντὰ και γιαυτὸ κι ἀκριβέστερα, μέσα ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μας. 'Ετσι θάποχτήσῃ κ' ἡ λογοτεχνία μας χαραχτῆρα.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΡΟΡΙΤΗΣ

Σ ΗΜΕΙΩΜΑ

'Ο πρόλογος ἀπὸ τὰ «Φιλολογικὰ πορτραῖτα» και βγαίνουνε σὲ τόμο τὸν ἄλλο μῆνα.

Τὰ «Φιλολογικὰ πορτραῖτα» είναι ἡ φιλολογικὴ αὐτοβιογραφία μου. Τῆς ἔδωσ' αὐτὴ τὴ μορφή, γιατί ἔτσι τὸ βρήκα καλύτερὸ για τοὺς ἀναγνώστες μου—ἴσως και για μένα τὸν ἴδιο. Κι ἀντὶ νά κάθουμαι νά περιαιτολογῶ, ἀραδιάζοντας γεγονότα ἀδιάφορα και κουραστικά για τοὺς ἄλλους, ἔτσι φλυαρώντας, νά ποῦμε, πάντα κι ἀτελείωτα pro domo mea, βρήκα πὼς είναι καλύτερο τὴ ζωὴ μου τὴν πνευματικὴ νὰ τὴ δώσω σὲ σειρὰ πορτραῖτα για τοὺς ἀνθρώπους που σκετίζονται, λίγο ἢ πολὺ, μ' αὐτῆνε, που μοῦ χρησιμέψανε δύσκαλοι κι ὀδηγητὲς στὰ πρῶτα φιλολογικὰ βήματά μου, που ἐξασκήσανε κάποια ἐπιρροὴ ἀπάνω μου και που, γενικά, ἀφησαν κάποια δυνατὴ ἐντύπωση στή θύμησή μου.

“Έτσι, ούτε βιογραφώ ούτε κριτικάρω στα «Φιλολογικά πορτραίτα» μου άπλούστατα, άφηγοθμαι. Κι άφηγοθμαι διι σκετιζε ται με την πνεματικη μου ζωη—με την καθαυ τδ ζωη μου δηλ., γιατι ενας λογοτεχνης ζει μόνο μεσα στα βιβλία του, λευτερος από λογης κοινωνικους δεσμούς, και με τα πρόσωπα εκείνα που τάποκαλει σ υ ν ά δ ε ρ ο υ ς, μα που είναι οι καθαυτδ αδερφοί του, ή φαμελιά του, ό κόσμος του. Γύρω «ά; βογγάει του κόσμου ή τρικυμία». ‘Ο λογοτεχνης, ζώντας μεσα στη γαλήνια περικυκλωσιά της σκέψης του, άδιαφορεί για την κοινωνική φουρτούνα που μαυιάζει δλόγυρά του και πού, τδ πολυ πολυ, μπορεί νάν του χρησιμέψει, μερικες φορές, για κεντριστήρι προς δημιουργία, ύλικό για να χτίσει τδ πνεματικό παλάτι του, ανάλογα με τή δύναμή του.

‘Η πνεματική ζωή μου σκεδέν είναι ή καθαυτδ ζωή μου, και της τέτοιας ζωής μου πάσκισα να δώσω τδ πιό, κατá τή γνώμη μου, χαρακτηριστικά κομμάτια μεσα στα πορτραίτα μου. Πάσκισα, στα πρώτα πρώτα μάλιστα (Ραμπαγás, Γαβρηλίδης, Θέμος Άννινος, Μητσιάκης, Κρυστάλλης κλπ.) να δώσω και κάτι άλλο, πιό γενικό, πάσκισα να δώσω μιάν εικόνα της πνεματικής ζωής μας, στα πρώτα χρόνια που βγήκα και γώ—πουλι πνεματικό άπλερο—δειλά δειλά από τή φωλιά μου και πέταξα προς τή μεγάλη ζωή. ‘Η ζωή εκείνη είχε κάποιους χαρακτήρα, κάποιο χρώμα, κάποια μορφή δική της—είτανε μιá ζωή που έσβησε δλότιελα σα σβήσανε και τα πρόσωπα που την αντιπροσωπεύανε, μα που ως τόσο άφησε εχάνάρι της στη σημερινή πνεματική, άκόςμα και κοινωνική ζωή μας, άφοι, βλέπετε, ένας λογοτεχνης σημερινός, άποφασίζοντας να δώσει κομμάτια της ζωής του, άθελά του στερύζεται στην τότε ζωή και τόση σημασία της δίνει. ‘Η ζωή εκείνη, τότε, γκρέμιζε μα και δημιουργούσε μαζί, και μπορού να πω άδισταχτα πως ό ριζοσπαστισμός της κι ό ιερολογισμός της έρηξε τδ σπύρο για τις καινούργιες ανθρωπιστικές ιδέες που εξαγνίζουνε σήμερα και όμορφαίνουνε μιá μεγάλη μερίδα της νεολαίας μας και που αύριο σίγουρα θα φέρουνε ένα ανθισμα κοινούργιο στη ζωή μας.

‘Έτσι, παίρνουν και κάποιαν ιστορική σημασία τα «πορτραίτα» μου αυτά. Δέν ξαίρω. ‘Εγώ σάς τδ ξομολογούμαι, δέ φρόντισα να τούς δώσω καμμιá σημασία, ούτε ιστορική, ούτε όποιαν άλλη Ν’ άφηγηθώ μοναχά—αυτός είν’ ό σκοπός μου. Ν’ άφηγηθώ ό,τι με συγκίνησε, ό,τι, σημαντικό ή άσήμαντο, σε πρόσωπα ή γεγονότα, μουκάμε βαθύτερη έντύπωση, χάραξε κάτι στη θύμησή μου. Τίποτ’ άλλο. Για τούτο όποιος τά προσέξει λίγο τά «φιλολογικά πορτραίτα» παίρνοντάς τα από τήν άποψη αυτή θα δικαιολογήσει γιατι μεσα σαυτά μπηκανε και κάποιια πορτραίτα ανθρώπων (Φέξης, Καβαράκης κλπ.) που

δέν έχουν καμιά σχέση με τή δημιουργική φιλολογία, μα που ώστόσο μένουν ως τύποι αντιπροσωπευτικοί στην πνεματική και κοινωνική άκόμα εξέλιξη της σημερινής ζωής.

Θαυρώ ό,τι είτανε να δικαιολογήσω τδ δικαιολόγησα και σταματῶ εδώ, μη θέλοντας σε τούτο τδ σημείωμα να δώσω περισσότερο, κουραστικό μάκρος και νάν τδ μεταμορφώσω σε πρόλογο.

Μάης 1922

Α. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΑΡΟΙΜΙΑΙΣ

παρμέναις από ένα διήγημα του ‘Ισπανού Cervantés

(Άπό άνέκδοτο χειρόγραφο του Ν. Κονεμένου)

1. Θέλεις να περάσης μιá μέρα καλή; Ξουρίσου. Έναν καλόν μήνα; Σφάξε ένα γουροβνι. Μιá καλή χρονιά; Παντρέψου. Μιá καλή ζωή; Γένε Παλας.
2. Τρία πολυ και τρία λίγο είν’ ό χαλασμός του ανθρώπου· να μιλή πολυ και να νογάη λίγο, να ξοδιάξη πολυ και να έχη λίγο, να φαντάζεται πως αξίζει πολυ και ν’ αξίζει λίγο.
3. ‘Ο άνθρωπος δέν είναι ποτε φτωχός με τδ να έχη λίγο, αλλά με τδ να θέλη πολυ.
4. ‘Οποιος θέλει να πλουτίση εις έναν χρόνο, εις έξη μήνε; τόν κρεμοβν.
5. ‘Από τδ βελόνι σε’ αυγό, από τ’ αυγό στο βήϊ· δι, από τδ βοίδι στα φουγκα.
6. Με τδ ξύλο ό καλός γίνεται κακός κι ό κακός γίνεται χειρότερος.
7. ‘Α τδ γυναικα τήν πρώτη συμβουλή και ποτε τή δεύτερη.
8. Σε πόρτα κλεισμένη ό διάολος δέν μπαίνει. κλεισμένη ή καρτέλα μου ήσυχος ό νοός μου· κ’ ή γυναικα μου είναι σαν τ’ αυγό, που όσο δέρνεται, τόσο διαφορεύει.
9. Κάθε παιός παινάει τόν άγιο του και κάθε λαγηνός τδ λαγήνι του μάλιστα αν τύχη να είναι και ραγισμένο.
10. Κάλλιο ένα σπουγγίτι και στο χέρ; παρά μιá πέρδικα στο βουνο.
11. Του φτελιά μη του γυρεύεις άπίδι.
12. Κάλλιο παρακάλει τδ Θεό παρά τούς άγίους του επειδι σαν ό Θεός δέ θέλη οι άγιοι δέν δύνανται τίποτε.
13. ‘Οποιος έχει καιρό και καρτερεί καιρό ερχετ’ ό καιρός και χάνει τόν καιρό.
14. Κάθε καλό που σώσει γίνεται κακό· κι όταν τδ δέντρο πέσει όλοι κάμουν ξύλα από δαυτο.
15. ‘Οποιος άγοράζει τδ περισσό θα πουλήση τδ χρειαζύμενο.

16. Ὅποιος δανείζει δὲ ματαπαίρνει ἂν ματαπάρει δὲν εἶν' ὄλο· ἂν εἶν ὄλο, δὲν εἶν ὄμοιο· ἂν εἶν ὄμοιο, εἶν ὄχτρος.

17. Ἄν θέλεις νὰ σοῦ φανῆ ἡ Σαρακοστή, βάλε χρέη γιὰ τὸ Πάσχα.

18. Τὸ βόδι τοῦ βασιλέως τὸ τρώγει κανεὶς ἀχαμνὸ καὶ τὸ πλερώνει παχύ.

19. Ἄπὸ νέον ποῦ παρακαλεῖ ἢ ἀπὸ γέροντα ποῦ νηστεύει, ὁ Θεὸς νὰ μοῦ φυλάῃ τὸ σκουτί μου.

20. Ὅποιος εἶναι φίλος ὄλου τοῦ κόσμου ἢ πολὺ φτωχὸς εἶναι ἢ πολὺ πλούσιος.

21. Πές τοῦ φίλου σου τὸ μυστικὸ σου, γιὰ νὰ ἔχη τὸ ποδάρι στὸ λαιμὸ σου.

22. Φυλάγουν ἀπὸ φίλον ποῦ μὲ αὐτὸν ἔτακώθηκες καὶ πάλε ἐματαγαπήθηκες, σὰν ἀπὸ τὸν ἀέρα ποῦ ἔρχεται ἀπὸ τὴ χαραμάδα.

23. Ἄν σὲ βάλουν κριτὴ καμμιά φηρά, κρένε καλύτερα δύο ἐχθροὺς σου παρὰ δύο σου φίλους.

24. Σὲ ὅποιον ὁ Θεὸς δὲν δίνει παιδιὰ ὁ διάολος δίνει ἀνείψια.

N. KONEMENOS

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ

ΜΟΥΡΛΟΣ

Ἐίπαμε ἤδη πὼς τὸ ἀρματολόος, ποῦ μᾶς τὸ ξηγήσανε γιὰ συμφυρμὸ εἶναι τὸ ἀρματολόγος (= ὁ καταγινόμενος μὲ τάρματα) - ἀρματολόος - ἀρματολόος· κανονικότητα μὲ τὸν ἐκπαισμοῦ τοῦ γ ἀνάμεσα σὲ δύο φωνήεντα καὶ μὲ τὴν ἔνωση τῶν δύο οο σὲ ἓνα.

Ὁ καθηγητὴς X. δὲν τὸ δέχτηκε, λέει. Μπᾶ! καὶ ποιὸς τὸν κατέστησε ἀρχοντα καὶ δικαστὴν ἐφ' ἡμῶν;» Δὲν τοῦ φτάνει ἡ δόξα τοῦ φιλογογιά (ἀμφιλογία), ποῦ γίνεται λέει, ἀπ' τὸ φιλολογία; — Γιὰ φαντάσου!

Κοί σοφοὶ τοῦ 16ου αἰῶνα δὲν εἶχανε δεχτὴ τὴν κίνηση τῆς γῆς ἐνάντια στὴ γνώμη τοῦ Γαλιλέου, μὰ ἡ γῆς ἐξακολουθεῖ νὰ γυρίζει χωρὶς νὰ πάρει τὴν ἀδεια κανενός.

Σήμερα ἐρχόμαστε νάνατρέψουμε ἓνα, ἄλλο συμφυρμὸ τους—Τὸ μ ο υ ρ λ ό σ, λένε, γίνεται ἀπὸ συμφυρμὸ τοῦ : μωρὸς + τρελός. Τίποτε εἶναι τὸ ἴδιο καὶ παράλλαχτο μὲ τὸ ὄ ρ μ α τ ο λ ό σ εἶναι τό : μ ω ρ ο λ ό γ ο σ (= ὁ μωρὰ λέγων) [μωρλός] μ ο υ ρ λ ό σ. Ὁ καθηγητὴς Κρέτσεμερ δίδαξε τὸ πῶς κοντὰ στὰ ὑγρά ξε-

πέφτουν οἱ παχοὶ φθόγγοι (α, ο, ου) [σκόρο-δ ο ν] σκόρδο, [ἀκολουθῶ] ἀκλουθῶ κτλ., ἔτσι καὶ τό : μ ω ρ ο λ ό ς γίνεται μ ο υ ρ λ ό ς, τὸ ω γίνεται ου ἀπ' τὴ συνεργεῖα τοῦ γειτονικοῦ χειλικοῦ μ. πρβλ. : [μ ο σ χ ά ρ ι] μ ο υ σ κ ά ρ ι, [μωρέα] μ ο υ ρ ι ά κτλ.

M. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ΑΝΑΤΟΛΙΤΙΣΣΑ

Στὸ σεβαστὸ ποιητὴ

Ἄγγελο Σημηριώτη

Βγάλε, Κυρά, τὸ φρετζὲ καὶ πέτα τὸ γιασμαῖν ν' ἀστράφουνε τὸ μάτια σου ζυγὰ τοῦ πόθου ἀστέρια, Τ' ἀμυδαλάτα σου τὰ δύο ξεσκέπαστα λιγάκι τῆς Ἑδοῆς μαστόρισσα καὶ τῆς Χαρῆς Ἱέρεια.

Τὰ μάτια σου εἶναι χάραμα γιὰ μιὰ στιγμὴ δπως [τάδα

μ' ἀναγυρμένο βιαστικὰ τὸ βυσσινὶ μαγνάδι

κ' Ἑσὺ, Τουρκάλας γέννημα, νὰ κλείνεις μιὰν Ἑλ- [λάδα

στὰ δύο σου μάτια, κ' ἔρωτα τρικνμιστὸ καὶ χᾶδι.

Μέσα τους λάμπει, γίνεται μιὰ θάλασσα καὶ σβίνει χλωμὸ τ' ἀστέρι τῆς καρδιάς; στὰ μπλάβα κύματά σου κ' εἶναι τὸ βλέμμα σου βορριάς κι ἀντάμα εἶναι γα- [λήνη

στὸ λιμανίκι τοῦ ἔρωτα καὶ στὴν ὀργὴ τοῦ δάσου.

Τὸ βλέμμα σου εἶναι φίλημα, κ' εἶναι τὸ πάθος; [φλόγα

Κυρά μου Ἀνατολίτισσα, στὴ ρόδινη μορφή σου, κι ὕλας περναῖς καὶ χάσεις, σιτητὴ, ἀψηλὴ, ὀρθορῶγα θαρρεῖς καὶ πᾶνε γύρω σου ποιλιά τοῦ Παραδείσου,

Θαρρεῖς καὶ πᾶνε γύρω σου ζυγὰ τὰ περιστέρια, οἱ γερωτοὶ ποῦ χάνονται, κ' οἱ πόθοι μου πῶς πᾶνε νὰ δροσιστοῦνε στ' ἀπαλὰ τοῦ ὄνειρου δροσονέρια, σι' ἀμυδαλάτα σου τὰ δύο τὰ μάτια ποῦ γελᾶνε.

Ἀθήνα

ΠΑΝΟΣ Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

Στὸ ἐρχόμενο φύλλο τοῦ "Νουμά", θά δημοσιευτὴ μιὰ νέα σειρά τραγούδια τοῦ κ. Ν. Πετιμεζᾶ (Λαύρα).

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΙΔΡΥΘΗΚΕ ΣΤΗ 1903

ΒΓΑΙΝΕΙ ΔΥΟ ΦΟΡΕΣ ΤΟ ΜΗΝΑ

Ίδιοκτήτης, εκδότης και Διευθυντής: Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ταχυτικοί συντάχτες: ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ, ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΡΟΡΙΤΗΣ,
Γ. ΦΤΕΡΗΣ, ΚΙΜΩΝ Ι. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ,
ΠΑΝΟΣ Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ, Α. ΣΤΕΪΝΜΕΤΖ
ΗΛΙΑΣ Φ. ΗΛΙΟΥ

Ἐπιστολές, ἐπιταγές κτλ. παρακαλοῦμε νὰ δι-
ευθύνονται: Δημ. Π. Ταγκόπουλο Poste Re-
stante Ἐξωτερικοῦ, Ἀθήνα.

ΣΥΝΤΡΟΜΕΣ:

Γιὰ τὴν Ἑλλάδα	}	δρ. 30	τὸ χρόνο.
		» 15	τὸ ἕξμηνο.
Γιὰ τὴν Ἀγγλία & Αἴγυπτο	}	» 8	τὸ τρίμηνο.
		£ 1	τὸ χρόνο.
Γιὰ τὴν Ἀμερική	}	£ 0,10	τὸ ἕξμηνο.
		\$ 5	τὸ χρόνο.
		\$ 3	τὸ ἕξμηνο.
καὶ γιὰ τὰ ἄλλα μέρη 40 φρ. τὴ χρονιά.			

ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

ΚΑΙ ἀπὸ τὴ μελέτη τοῦ Ζωρὲς ποὺ ἀρχι-
ζοῦμε νὰ δημοσιεύουμε σήμερα καὶ ἀπὸ με-
ρικές ἄλλες φοικιαστικὲς λεπτομέρειες γιὰ τὶς
τελευταῖες μέρες τοῦ Τολστόη ποὺ δημοσιευ-
τήκανε ἀπὸ τὸν Κέρολο Σαλομόν στὴ «Νέα
Γαλλικὴ Ἐπιθεώρηση» ἔμαθε ὁ κόσμος πόσο
χυδαῖα τυραννήθηκε τὶς στεγνὲς μέρες τῆς
ζωῆς του ὁ μεγάλος Ρώσος φιλόσοφος ἀπὸ
τὴ γυναίκα του, ὥστε νὰν ἀποφασίσει νὰ φύ-
γει κρυφὰ ἀπὸ τὴ Γλασνάια Πολιάνα, ἀπὸ τὸ
σπίτι του, καὶ νὰ ποῖ νὰ πεθάνει, αὐτοεξόρι-
στος, ἀπὸ ἐξάντληση στὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ
τοῦ Ἀστάποβα. «Ἡ ἱστορία, γράφει ὁ Σαλο-
μόν, θὰ ἐκφέρει βαρὺ κατηγορητήριον κατὰ τῆς
κυρίας Τολστόη». Δὲ βαριέστε; Μήπως τὸ ἴδιο
κατηγορητήριον δὲν πέταξε ἡ ἱστορία κατα-
εφαλα καὶ στὴ γυναίκα τοῦ Σωκράτη; Τί βγήκε
ἀπ' αὐτό; Τὸ ζήτημα εἶναι πῶς ὁ ἄνθρωπος
Σωκράτης καὶ ὁ ἄνθρωπος Τολστόη; τυ-
ραννήθηκαν ἄγρια καὶ χυδαῖα ἀπὸ τὶς γυναί-
κες τους, καὶ ὅσο καὶ ἄν εἶναι κανεὶς φιλόσοφος,
εἶναι ἐπὶ τέλους καὶ ἄνθρωπος καὶ σὰν ἄνθρω-

πος δὲν μπορεῖ νὰ τὰ παίρνει ὅλα τὰ πράματα
φιλοσοφικά. Γιὰ τοῦτο στὸ «Ἡμερολόγιό»
του γράφει, μὲ ἡμερομηνία 28 τοῦ Ὀκτώβρη
1910, μὲ ἄγριο πόνο τὰκόλουθα: «... ἡ κ.
Τολστόη εἶχε ἀπαιτήσει νὰ μὴν κλείσω τὶς
πόρτες τῆς κρεβατοκάμαράς μου. Οἱ δύο δικές
τῆς πόρτες εἶναι ὀρθάνοιχτες καὶ ἔτσι μπορεῖ
νὰ ἐπιτηρεῖ καὶ νὰ κατασκοπεύει κάθε κίνησή
μου. Πρέπει μέρα καὶ νύχτα νὰν τῆς εἶναι γνω-
στὴ κάθε κίνησή μου, κάθε λέξη μου. Πρέπει
νὰ βρίσκομαι πάντα στὴν ἐπιτήρησή της...»
Ἡ κ. Τολστόη ἱκανοποιήθητε γερὰ ἀπὸ τὴν
κῶρη τῆς, τὴν κῶρησσαν Μαρία Νικολαϊέβνα-
Τολστόα, ποὺ ὅσοι ἀπὸ τὸν τραγικὸ θάνατο
τοῦ μεγάλου πατέρα τῆς, πῆγε καὶ κλείστηκε
στὸ Μοναστήρι τοῦ Σαμορτίνο καὶ ἀπὸ κεῖ
ἔγραφε στὸ κ. Σαλομόν: «Ὅσο ὁ πατέρας μου
ἀνέβαινε μὲ τὸ πνεῦμα του καὶ μὲ τὴν ψυχὴ του
πρὸς τὸν οὐρανὸ, τόσο ἡ μητέρα μου βυθι-
ζότανε στ' ἀγαπημένα τῆς ἐπίγεια». Ἡ αἰώνια
τραγωδία τῆς ζωῆς.

ΔΕΝ πρέπει λοιπόν, ἔτσι ἀλαφρὰ καὶ ἀνε-
ξέταστα, νὰν τὰ βάζει κανεὶς μὲ τὴν Ἀθη-
ναϊκὴ κοινωνία. Ὅριστε ποὺ τὸ περασμένο
Σαββάτο ἡ κοινωνία αὐτὴ ἔιχε πατεῖς με
πατῶ σε στὸ «Ἀθηναῖο», ὅχι γιὰ νὰ ἰδεῖ ἀη-
δέστατες ξεγυμνωμάρες καὶ γιὰ νὰκούσει αἰ-
σοχράγουδα, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἰδεῖ θέατρο σοβα-
ρό. Ὁ θίασος Βεάκη-Νέξερ ποὺ θὰ παίξει ὅλο
τὸ καλοκαίρι στὸ «Ἀθηναῖο» θὰ δημιουργήσει
εἶναι μιὰ δρασερὴ θεατρικὴ ὄαση ποὺ θὰ μπο-
ροῦνε νὰ καταφεύγουνε σ' αὐτὴν ὅσοι ἀηδιά-
σανε πιά νὰ βλέπουν καὶ ν' ἀκοῦνε ὅσα βλέ-
πουν καὶ ἀκοῦνε στὰ ἀκατάλληλα διὰ δεσπο-
νίδας Ἀθηναϊκὰ θεάτρα.

ΣΤΟ θέατρο τοῦ Βεάκη-Νέξερ θὰ παιχτεῖ,
ἴσως τὸ τέλος τούτου τοῦ μήνα, καὶ ἡ «Μητέ-
ρα» — τὸ νέο τρίπρακτο κοινωνικὸ δράμα τοῦ
Ταγκόπουλου. Τὴν ὑπόθεσή του ἴσως τὴ δώ-
σουμε στὸ ἐρχόμενο φύλλο. Ἐναν ἀπὸ τοὺς
πρώτους ρόλους στὸ δράμ' αὐτὸ θὰν τονε σαρ-
κώσει στὴ σκηνὴ ἡ μικρότερη κῶρη τοῦ συγγρα-
φέα, Μυριέλλα, μαθήτρια τοῦ Ἑλλην. Ὀδείου.

ΜΗΤΣΟΥ ΑΝΘΕΜΗ

Τ Ο Κ Ρ Ι Μ Α

— 3 —

— Μαρία, τής είπε, άσχημα έκαμα να σου μιλήσω, όπως προητέρα. Μά είμουν άποφασισμένος να φυλάξω τὸ μουσικό μου. Καί τώρα σέ παρακαλώ να μὴ μοῦ πῆς τίποτα γι' αὐτὴ τὴν δπόθεση.

— "Α ! κι' ἐγὼ εἶχα φροντίσει να τὴν τελειώσω. Καί ὁ θεὸς καί ἡ θεία εἶναι σύμφωνοι καί δὲ βρῆκανε τίποτα παράξενο στὴν ἀπόφασή μου.

— Α ! τὸ εἶπες τοῦ θεοῦ ;

— Ναί, καί μοῦ εἶπε να σέ ρωτήσω πόσα χρειάζονται να τελειώσης τὴ σπουδὴ σου.

— "Εγὼ ὅμως δὲν μπορῶ να δεχτῶ τὰ χρήματά σου, Μαρία. Αὐτὰ εἶναι δικὰ σου, εἶναι ἡ προίκα σου. Βέβαια, ὅταν στεφανωθοῦμε, τότε θὰ ἐξουσιάζω κι' ἐγὼ, μά τώρα — ὄχι δὲν μπορῶ να δεχτῶ.

— Γιατί ; εἶπε ἡ Μαρία μὲ λύπη. Δὲν μπορῶ να καταλάβω γιατί. Τί σέμποδίζει να δεχτῆς, ἐτι ἐγὼ θέλω να σοῦ δώσω μ' εὐχαρίστηση δική μου καί τῶν δικῶν μου ;

— "Ακοῖσε, Μαρία. Πολλὰ εἶναι ποῦμποδίζουσε, μά να τὸ κυριώτερο. "Αν τὰ πάρω ἐγὼ καί πάω στὴν Ἑδρώπη, ἀνθρωποὶ εἶμαστε, μπορεῖ να πεθάνω.

— Να πεθάνης ; Καί τότε θαρρεῖς πῶς ; ἐγὼ μπορῶ να ζήσω ; "Αν πάθης τίποτα κακὸ κι' ἐμένα δὲ μ' ἐλεήσῃ ὁ θεὸς να μὲ πάρῃ, θὰ κλειστῶ στο σπῖτι μου, θὰ ταχθῶ καλέγεργα σὰν τὴ θεία μου. Παναγία μου, γιατί μοῦ τὰ λέει αὐτὰ ;

— "Εὐὸ μὲ τὴν ἀνεχτίμητη γνώμη σου. Μά ὁ κόσμος εἶναι κακὸς καί τί θὰ εἶπῃ ;

— Καί τί μὲ μέλει ἐμένα, τί θὰ εἶπῃ ὁ κόσμος ; Δὲν ἐξουσιάζω ἐγὼ τὸ εἶναι μου, δὲν μπορῶ να χαρίσω, ὅτι ἔχω, σ' ἐποιεσε θέλω ; Παῦλε, μὴ μοῦ λές αὐτὰ τὰ λόγια, γιατί μὲ πικραίνουσε. Λέξου τὰ χρήματα ποῦ σοῦ δίνω, μὴν ἀρνιέσαι, ἀν μ' ἀγαπᾷς.

Πρώτη φορά, ἔπειτα ἀπὸ τῶσων χρόνων ἀγάπη, ξεστόμιζεν αὐτὴ τὴ λέξη. Τόσα χρόνια ποῦ γνωρίζονταν, τόσες φορές ποῦ παίζανε, μιλούσανε, γελοῦσανε καί ἀρραβωνιασμένοι ἀκόμα, δὲν εἶπανε ὁ ἓνας τᾶλλον οὐ σ' ἀγαπῶ. Κάτι ποῦ νιώθανε βαθιὰ στὴν καρδιά τους, να ἐξουσιάζῃ τὴν ὑπαρξή τους ὅλη, γιατί να τὸ εἰποῦνε. Τώρα στὴν ἀνάγκη ἐκείνη τὴν ξεστόμισε ἡ Μαρία ἔτσι, χωρὶς να θέλῃ, σὰν ξαφνικὸ ἀνάβρυσμα πηγῆς κρυμμένης ἀπὸ χρόνια.

Σκίρτησε ὁ Παῦλος. Δυὸ μεγάλα δάκρυα φανήκανε στὰ μάτια του.

— "Αν σ' ἀγαπῶ ; εἶπε.

— Ναί, ἀν μ' ἀγαπᾷς, εἶπε μὲ κάποιαν ἐξαψη ἡ Μαρία.

— Για νὰρνιέσαι ἔτσι, φοβᾶμαι μήπως λιγότεψε ἡ ἀγάπη σου.

— Μά ἡ ἀγάπη μοῦ λέει να μὴ δεχτῶ μιὰ τέτοια θυσία ἀπὸμέρος σου, μιὰ θυσία ποῦ δὲν μπορῶ νὰνταποκριθῶ.

— "Ακου, τί λέει. Θυσία ! Μά ἐκεῖνο, ποῦ εἶπὸ τὸ λές θυσία, εἶναι μιὰ χαρὰ γιὰ μένα, μιὰ εὐτυχία θεόσταλη. "Αμα εἶπῃς ναί, θ' ἀνοίξουσε γιὰ μένα τὰ οὐράνια

Τράβηξε τὰ χέρια της, ποῦ τὰ κρατοῦσε ὁ Παῦλος καί τὸν ἀγκάλιασε.

— "Αγαπημένε μου, εἶπε, μὴ μοῦ στερησῃς αὐτὴ τὴ χαρὰ. "Ετσι ὁ θεὸς να σέ σκέπῃ.

"Ο Παῦλος κοίταζε στὴ γῆς. "Η Μαρία τὸν κρατοῦσε ἀγκάλιασμένο. Πρόσμενε τὴν ἀπάντησή του. "Αφοῦ τὸν εἶδε σιωπηλὸ, εἶπε πάλι.

— Παῦλε μου.

"Εκείνος σήκωσε τὰ μάτια του. "Η Μαρία τότε ρώτησε :

— Ναί ;

— "Εστο ναί, ἀφοῦ τόσο σ' εὐχαριστεῖ.

"Ακρίτητη ἡ χαρὰ τῆς Μαρίας. Τὸν ἔσφιξε θερμότερα, γελοῦσε μὲ δάκρυα στὰ γαλανὰ της μάτια, δάκρυα χαρᾶς. Κι' ἄμα εἶδε τὸν Παῦλο συλλογισμένο ἀκόμα, τὸν ἄρπαξε ἀπὸ τὰ χέρια καί τὸν ἔσυρε να σηκωθῇ.

— Για ἰδὲς τον, ἀκόμα συλλογιέται.

— "Οχι, Μαρία "Η ἀγωνία αὐτῶν τῶν ἡμερῶν μὲ κούρασε.

— Σήκω, θὰ σέ ξεκουράσῃ τὸ περιβόλι. "Ελα πᾶμε στὴ ροδακινιά να ἱσοῦμε, ἀν ὤριμάσανε τὰ ροδάκινα. "Εχω μιὰ βδομάδα να πάω ἐκεῖ.

"Η χαρὰ τῆς κόρης σκόρπιζε τὰ σύννεφα ποῦ θολώνανε τὸ νοῦ τοῦ Παύλου. Τὸ γέλιο της ἀντηχοῦσε σὰ μουσικὴ στ' αὐτιά του, ἡ ἀγάπη, ποῦ χάριζε μιὰ ζωὴ ἔντονη στὴ Μαρία, θέρμανε τὸ νέο καί παρασυρμένος ἔτρεψε μαζί της καί χάθηκε μέσα στὰ ξέντρα τοῦ περιβολιοῦ.

Τῆς πρώτες ἡμέρες τοῦ Σεπτεμβρίου ὅλα εἶχανε ἐτοιμαστῇ γιὰ τὸ ταξίδι τοῦ Παύλου. Στὸ Παρίσι ἀποφάσισε να πάῃ καί να μείνῃ δυὸ χρόνια. "Ετσι τότε συζούλεψε ἓνας καθηγητῆς ποῦ τὸν εἶχε προσιατέψει πολὺ, ὅσο εἶτανε φοιτητῆς.

Τὴν ἡμέρα τοῦ μισομοῦ ἡ Μαρία σηκώθηκε πολὺ ἀνθούχη. Δὲν εἶχε στὴν καρδιά της ἐκεῖνο τὸ αἶσθημα ποῦ ἔνωθε ἄλλοτε, ὅταν ἔφρευε ὁ Παῦλος γιὰ τὴν "Αθήνα. Κάτι σὰ φόβος, ἓνα προαἰσθημα κινδύνου μελλόμενου τῆς ἔσφιγγε τὴν καρδιά. Δὲν ἀνεδαίνανε, καθὼς ἄλλοτε, δάκρυα στὰ μάτια της. Μιὰ πίκρα, κάτι σὰ θηλειὰ τὴν ἔπινε στο λαιμό.

Μὰ προσάδθησε νὰ μὴ δείξῃ στὸν Παῦλο τὴν ἀγωνία της. Ντόθηκε μὲ ξεχωριστὴ φροντίδα, φόρεσε τὸ θαλασσὶ φόρεμα, ποὺ τόσο τῆς ταίριαζε. Πέρασε τὸ περιβόλι, ἀνοίξε τὴ μικρὴ πορτοῦλα καὶ μπήκε στὸ σπιτί, στὴ σάλα, ὅπου τὴν περίμενε ὁ Παῦλος. Μείνανε ὄρα πολλὴ κουβεντιάζοντας. Τέλος ἤρθανε νὰ πάρουνε τὰ πράματα καὶ ὁ Παῦλος μὲ τὴ Μαρία καὶ τὴν ἀδερφή του κατέβηκανε στὴν ἀκρογιαλιά καὶ περιμένανε νὰ φανῆ τὸ βαπόρι.

Ἡ Μαρία κρατοῦσε τὸν Παῦλο ἀπὸ τὸ χέρι, μὰ εἶτανε ἀφηρημένη. Ἡ θάλασσα, ποὺ τὴν περιόριζε ἢ ἀντικρινὴ στερὰ, τῆς φαινότανε ἀπέραντη, ἀτελείωτη, ὅπου ἔμελλε νὰ ταξιδέψῃ τὸ βαπόρι σ' ἓνα μέρος ἀγνωστο. Δυὸ— τρεῖς γλᾶροι πετούσανε ἀντὶ συχοῖ κι ἔπειτα πέφτανε λοξὰ μὲ ἀπλωμένα τᾶσπρα τους φτερά καὶ κολυμπούσανε στὴ γαληνεμένη θάλασσα. Θεέ μου! Μήπως εἶναι κακοσημαδιὰ κι' ἀρχίσῃ πρώτος χειμῶνας καὶ κακοπαθῆσῃ ὁ Παῦλος.

— Μαρία, τῆς εἶπεν ἐκεῖνος, τί συλλογιέσαι; Γρήγορα θὰ περάσουνε τὰ δυὸ χρόνια καὶ τότε πιά τίποτα δὲ θὰ μᾶς χωρίσῃ. Τί γίνανε τὰ γέλια σου;

Ἡ Μαρία τότε κοίταξε στὰ μάτια μὲ φόβο. Ἡ πίκρα ποὺ τῆς ἐσφιγγε τὸ λαιμό, τῆς δυσκόλευε τὴν ὁμιλία. Δὲ μίλησε, ἐσφιξε μόνον πιδ δυνατὰ τὸ χέρι τοῦ Παύλου.

— Νωρὶς ἤρθε σήμερα τὸ βαπόρι.

Εἶπε μόνον, ἔσαν εἶδε νὰ φανῆ. Ἀγκάλιασε τὸν Παῦλο, τότε φίλησε γλυκὰ, μὰ τὰ χεῖλη της τρέμανε.

Ὁ Παῦλος πῆδητε ἀλαφρὰ στὴ βάρκα, ἀποχαιρέτησε ἄλλη μιὰ φορὰ τὴν ἀγαπημένη του καὶ ἡ βάρκα ξεκίνησε γιὰ τὸ βαπόρι.

Οἱ γυναῖκες μένανε στὸ μουράλιο κρατώντας τᾶσπρα τους μαντήλια. Ἡ Μαρία εἶχε σηκώσει τὸ χέρι της μὰ τὸ κρατοῦσε ἀκίνητο σὰ μαρμαρωμένη. Τὸ ἀεράκι κινοῦσε τὸ μαντήλι της. Ὅταν τὸ βαπόρι κίνησε πιά νὰ φύγῃ, ἡ Μαρία μὲ τὴν Κατίνα ἀνεβήκανε στὸ σπιτί. Ἐπειτα ἡ Μαρία κατέβηκε στὸ περιβόλι, πέρασε γοργὴ πατώντας στὰ ξερόφυλλα, πού εἶτανε πεσμένα καταγῆς καὶ τρίζανε, καὶ πήγε ἴσια στὴ μικρὴ ἐκκλησία. Ἔκαμε τὸ σταυρὸ της, φίλησε τίς εἰκόνες, ἔκανε πάλι τὸ σταυρὸ της καὶ εἶπε:

— Παναγία μου, Ἅγιε Νικόλα, φύλαγε καὶ σκέπε τὸν Παῦλο. Τότε συλλογίστηκε πὼς εἶχε λησμονήσει νὰ κἀνῃ πρὶν μιὰ λειτουργία γιὰ τὸ καλὸ καταδόδιο τοῦ Παύλου. Ἴσως γι' αὐτὸ δοκίμασεν ἕκαστο τὸν ἀπροσδιόριστο φόβο, ποὺ τόσο τὴν βαρύνει σήμερα. Πρέπει νὰ γίνῃ ἡ λειτουργία χωρὶς ἄλλο αὐριό. Σίγουρα ἡ χάρις τῆς Παναγίας καὶ τοῦ Ἁγίου—Νικόλα θὰ δώσουνε καλὸ ταξίδι στὸν Παῦλο καὶ θὰ διώξουνε τὸ φόβο καὶ τὴν ἔννοια, ποὺ τῆς εἶχανε κυριέψῃ τὴν ψυχὴ.

Οἱ φόβοι τῆς Μαρίας ἀποδειχτήκανε ἀβάσιμοι. Μετὰ δέκα πέντε ἡμέρες ἔφτασε τὸ πρῶτο γράμμα τοῦ Παύλου πολυσέλιδο, γεμάτο μὲ τὰ καθέκαστα τοῦ ταξιδιοῦ ἀπὸ τὴ στιγμὴ τοῦ μισεμοῦ ὡς ποὺ ἔφτασε στὸ Παρίσι. Καὶ κάθε βδομάδα καινούργιο γράμμα, μεγάλο πάντοτε, μὲ περιγραφὰς τοῦ Παρισιοῦ, τοῦ σπιτιοῦ ποὺ καθότανε, τοῦ ξενοδοχείου ποὺ ἔτρωγε. τῶν νοσοκομείων, τῆς ζωῆς ποὺ περνοῦσε.

Τὰ συστατικὰ τῶν καθηγητῶν ἀπὸ τὴν Ἀθήνα πολὺ τότε βοηθήσανε νὰ ποχτήσῃ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν προστασία ἑακουσμένων καθηγητῶν τοῦ Παρισιοῦ. Ὅλοι ἐχτιμούσανε τὴ μόρφωση, τὴν ἐξυπνάδα, τὴ θαυμαστὴ ἐπιμέλεια τοῦ Παύλου. Προόδευε πιδ πολὺ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, καὶ Γάλλους καὶ ξένους, γιὰ τὸ κρύψῃ. Καὶ πραγματικῶς, στὸ χρόνον ἀπάνω ὁ καθηγητὴς τοῦ νοσοκομείου, ποὺ ἐργαζότανε ταχτικῶς, εἶπε τὰ πιδ ἐπαινετικὰ λόγια μπροστὰ στοὺς ἄλλους σπουδαστὲς κι' ἔστειλε γράμμα γεμάτο ἐνθουσιασμὸ στὸν καθηγητὴ τῆς Ἀθήνας, τὸν παλιὸ προστάτη τοῦ Παύλου.

Ὁ Παῦλος τὰ ἔγραψε στὴ Μαρία ἔλα, μὲ τὰ καθέκαστα, καὶ τελείωνε κάθε γράμμα μὲ αὐτὰ τὰ λόγια.

— Μὰ ἐγὼ δὲν βλέπω τὴν ὄρα πότε νὰ κατεβῶ στὴν Ἑλλάδα καὶ ν' ἀνταμωθοῦμε, ἀγαπημένη μου.

Ἔτσι καὶ τὴ δευτέρῃ χρονίᾳ. Μόνον πὼς εἶτανε ἀραιότερα τὰ γράμματα. Μὰ τοὺς εἰδοποίησε ὁ Παῦλος νὰ μὴν ἀνησυχῆσουνε, γιὰ τὸ ἐκτὸς ἀπὸ τὴ συνηθισμένη σπουδῇ, εἶχε ἀρχίσει καὶ μιὰν ἄλλην ἐργασία ἰδιαιτέρῃ, σπουδαία, ποὺ ἂν εἶδινε ὁ Θεὸς καὶ τελείωνε, θὰ εἶτανε μιὰ τιμὴ ξεχωριστὴ γι' αὐτόνε. Γράμμα κάθε δεκαπέντε εἰκοσι μέρους καὶ κάποτε καμμιά κάρτα.

Ἀπ' τὸ Φλεβάρη ὅμως καὶ δῶθε δυὸ ἀλάκερους μῆνες μῆτε γράμμα, μῆτε κάρτα, μῆτε εἶδηση. Μιὰ σιωπὴ, ποὺ ἔβαλε σὲ μεγάλῃ ἀνησυχία καὶ τὴ Μαρία καὶ τὴν Κατίνα. Ἡ Κατίνα διασκέδαζε τὴν ἀνησυχία της μὲ τὴ φροντίδα τοῦ ἀντρός της, τῆς κόρης της, τοῦ σπιτιοῦ της. Μὰ ἡ Μαρία δὲν μποροῦσε στιγμὴ νὰ ἡσυχάσῃ. Τὴν ἔτρωγε ἡ ἔννοια. Γιὰ τὴ τὴ σιωπὴ; Μήπως ἀρρώστησε βαριά, μήπως ἔπαθε κανένα κακὸ; Ἡ μήπως τελείωσε τὴ δουλειὰ νωρίτερα καὶ ξεκίνησε γιὰ νάρθη ἄξαφνα, χωρὶς νὰ τοὺς εἰδοποιήσῃ; Μὰ πὼς; Ἀπρίλης καὶ λείπουνε ἀκόμη πέντε μῆνες. Μήπως τοῦ σὸ θῆκανε τὰ λεφτὰ καὶ βρίσκεται στενόχωρα σὲ ξένον τόπον; Μὰ γιὰ τὸ γράφει; Ντρέπεται; Μὰ τί; εἶναι καλύτερα νὰ κακοπερνᾷ;

Εἶπε πολλὰς φορὰς τοὺς φόβους της, τίς σκέψεις, τίς ἐλπίδες της ἀκόμα στὴν Κατίνα. Μὰ κι' ἐκείνη δὲν ἤξευρε τί νὰ τῆς εἰπῇ. Εἶπανε νὰ τηλεγραφήσουνε, μὰ πάλι ἀναβάλλανε, μήπως λάβουνε γράμμα. Περιμένανε μέρα μὲ τὴν ἡμέρα μιὰ μέρα τὰ αποφασίσανε, μὰ πάλι εἶπανε ὅχι. Κάτι τίς φόβιζε. Τώρα ἀποφεύγανε

νά κοιτάζουσε ή μιὰ τήν ἄλλη στὰ μάτια, μήπως διαβάσουσε κάτι πού τις τρόμαζε.

Κι' ἔπειτα ἀπό τριῶν μηνῶν ἀγωνία, σάν τὸ βαρὸ συννεφάκιμα, πού ξεσπάει σὲ ἄγρια μπόρα, ἐκείνου τὸ γράμμα, ἀστροπελέκι πού καιεῖ καὶ συντριβεῖ. Στὸ πρῶτο χτύπημα ἡ Μαρία ἔνωσε καὶ ποιο θάμπωμα στὰ μάτια, πού τὴ σάστισε, κι' ἔνα δυνατὸ κλονισμὸ στὸ κορμὶ τῆς ἀλάκερο· τῆς φάνηκε πῶς κάτι γκρεμιζότανε κι' ἔμεινε ἄλαλη. Μὰ ἔπειτα ἔνωσε πῶς χέρι Θεοῦ ἀπλώθηκε ἀπάνω τῆς. Συνέφερε καὶ εἶδε τὴ φτωχὴ γυναίκα, πού ἔκλαιγε μπροστὰ τῆς, τὴν ἀκριβὴ ἀδερφή, πού ἔχανε μαζί μὲ τὸν ἀγαπημένο τῆς. Συλλογιότανε. Κοίτα, ἐκείνη κλαίει γιὰ ξένο κρίμα καὶ ξένη συμφορά. Τότε τί μένει γι' αὐτὴν πού τὴ συντριβεῖ τὸ κρίμα καὶ τῆς παίρνει τὴ ζωὴ; Νὰ κλάψῃ, νὰ φωνάξῃ; "Ὀχι. Θὰ κρύψῃ τὸν πόνο τῆς ἀπὸ τῶν ἄλλων τὰ μάτια, θὰ τὸν κλείσῃ βαθιὰ στὴν καρδιά τῆς, καθὼς εἶχε τόσα χρόνια κρύψει τὴν ἀγάπη τῆς καὶ δὲν τὴν εἶπε παρά σὲ μιὰ μεγάλη ὥρα καὶ στιγμὴ. Ναι, θὰ κλείσῃ τὸν πόνο τῆς καὶ τὴν ἀγάπη τῆς ἀκόμα στὰ πιδ ἀπλησίαστα βάρη τῆς ψυχῆς τῆς. Γιατὶ νὰ κλάψῃ; Θέλημα Θεοῦ εἶναι. Ναι, ἴσως τὴ δοκιμάζει ὁ Θεός. Δὲν τῆς εἶχε εἶπει τόσες φορές ἡ θεία τῆς, πού διάβαζε τὰ ἱερὰ βιβλία, πῶς ὁ Θεὸς στέλνει στοὺς καλοὺς βάσανα καὶ πίκρες γιὰ νὰ δοκιμάσῃ τὴ πίστη τους καὶ τὴ γνῶμη τους; Δοκιμασία, πρέπει νὰ ὑπομονέψῃ.

Κοίταζε πάλι τὴν Κατίνα πού ἔκλαιγε. Θυμήθηκε μὲ τί φόβο καὶ ντροπὴ καὶ δισταγμὸ μπήκε στὸ σπῆτι πριωτῆτερα, πῶς ἀντὶ νὰ μιλήσῃ λύθηκε στὰ δάκρυα, τῆνε συμπόνεσε βαθιὰ καὶ γιὰ μιὰ στιγμὴ ξεχνώντας τὸν πόνο τῆς, δοκίμασε ἡ ποινὴ μὲν αὐτὴ νὰ τὴν παρηγορήσῃ.

Μὰ ὅταν ἡ Κατίνα τῆς ἔσφιξε τὸ χέρι κι' ἔφυγε χωρὶς νὰ σηκώσῃ τὰ μάτια τῆς — ἀπὸ ντροπὴ — ἔταν εἶδε νὰ χάνεται πίσω ἀπὸ τὰ δέντρα ἡ στερνὴ τῆς ἐλπίδα, ἔνωσε διπλὸ τὸν πόνο καὶ λιγοψύχησε πάλι. Ἐπῆσε στὸ σκαλοπατὶ πρὸ βρέθηκε, σταίρωσε τὰ χέρια τῆς ἀπάνω στὸ πεζούλι, ἔκρυψε τὸ πρόσωπό τῆς καὶ λύθηκε σὲ δάκρυα, ξέσπασε σ' ἕνα θρηνο βουδὸ, ἀτελείωτο.

Πόσες ὥρες ἔμεινε ἐκεῖ, δὲν ἔξαιρε· ἔταν συνέφερε, ὁ ἥλιος πήγαινε νὰ βασιλέψῃ. Μόλις φῶτιζε πὰ τις κορυφές τῶν δέντρων τοῦ περιβολιοῦ. Μπροστὰ στὸ σπῆτι, στὴν αὐλὴ, στὴν ἐκκλησία ἤσκιος ἀπλωνότανε. Σηκώθηκε. Περπατοῦσε σιγὰ τριγύρω στὶς ἀλτάνες καὶ τις γλάστρες. Ἡ μυρουδιά τῶν λουλουδιῶν τὴν εὐχαριστοῦσε. Ὁ νοῦς τῆς θαλωμένος ἀκόμα, προσπαθοῦσε ὁμως νὰ συγκεντρώσῃ τις σκέψεις τῆς.

Ἐίχανε τελειώσει ὅλα. Μοίρα τῆς εἶτανε. Θὰ ἔμεινε κι' αὐτὴ σάν τὴ θεία τῆς καὶ ἴσως στὸ τέλος γινότανε καλόγρια. Μήπως εἶτανε μακρὰ τὸ Μο-

ναστήρι τοῦ Δοκοῦ ὅπου ζούσανε τὴν ἀγγελικὴ ζωὴ τόσα κορίτσια! Θυμήθηκε πῶς ἡ θεία τῆς εἶχε ἀνεβῆ πρῶτὸ στὸ Μοναστήρι νὰ κάνη μιὰ λειτουργία, ἐπειδὴ τὴν εἶχε φθάσει ὄνειρο κακό, πού δὲ θέλησε νὰ τῆς τὸ φανερώσῃ. Μόλις αὔριο πρῶτὸ θὰ κατεβῆ.

— Ἰσως, σκέφθηκε, ἴσως ὄνειρο νὰ εἶτανε γιὰ μένα.

Ἀπὸ τὸ νοῦ τῆς τώρα, χωρὶς νὰ ξαίρη πῶς, ἦρθε ἡ ἡμέρα τοῦ μισομοῦ τοῦ Παύλου. Θυμήθηκε τὸ φόβο τῆς, τὴν πίκρα, τὴ σκοτεινιά τῆς ἡμέρας ἐκείνης, τὰ μαῦρα προαισθήματα. Λάθος δικό τῆς νὰ μὴ τὸν ἀκολουθήσῃ. Μήπως δὲν εἶχε τόσες φορές ἀκούσει, πῶς ἀλλάζει ἡ ξενιτιά τοὺς ἀνθρώπους;

Μήπως εἶτανε λάθος νὰ τοῦ δώσῃ τὰ χρήματα; Ἐκείνος, θυμάται καλά, εἶχε ἀντισταθεῖ τόσο. Μήπως εἶχε προαίσθηση; Μὰ πάλι νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ μαραίνεται; Πῶς νὰφήσῃ πικραμένο τὸν Παῦλο τὸν ἀγαπημένο τῆς;

Τῆς φάνηκε πῶς τὸν ἔβλεπε μπροστὰ τῆς. Ψηλός, ραδινός, μὲ τὸ μελαχρινὸ τοῦ πρόσωπο, τὸ μαῦρο μουστάκι, πού δὲ μεγάλωνε ποτέ, μὰ ἔμεινε πάντοτε πυκνὸ χνουδι ἀπάνω ἀπὸ τὰ χεῖλη του. μὲ τᾶσπρα πυκνὰ δόντια, πού κάνανε τὸ χαμόγελό του γλυκύτατο, τὰ μάτια του τὰ μαῦρα νὰ σπιθοβόλα, τὸ μεγάλο μέτωπο, τὰ σγουρὰ μαλλιά του. Στεκότανε μπροστὰ τῆς, ἐκεῖ στὴν πεζούλα, ὁ ἀγαπημένος τῆς. Ποιὸς θὰ τῆς τὸν πάρῃ; Γι' αὐτὸνε χρόνια καὶ χρόνια κρύβει στὴν καρδιά τῆς μῦρο τὴν ἀγάπη τῆς, γι' αὐτὸν ποτίζει τὰ λουλούδια τῆς, κλαδεύει τὰ δέντρα. Αὐτὸν ὄνειρεύεται στὸν ὕπνο τῆς. Ποιὸς θὰ τῆς τὸν πάρῃ; Νά, στέκει μπροστὰ τῆς, τὴ βλέπει καὶ γελάει. Δικός τῆς εἶναι πάντοτε ἐκεῖνος, ὁ Παῦλος, ὁ ἀγαπημένος τῆς, τὸ καλὸ τὸ παλληκάρι ὁ ἄλλος, πού ἔφυγε, μπορεῖ νὰ γίνῃ ὅτι θέλει, μπορεῖ νὰ τὸνε χαρῆ ὅποιος θέλει. Αὐτὸς ἐδῶ μένει δικός τῆς πάντοτε. Ἐπειτα ποιὸς ξαίρει;

Βράδιασε. Μπήκε στὸ σπῆτι νὰ φροντίσῃ γιὰ τὸ βραδινὸ δείπνο, ἤσυχῃ κάπως, μὲ ἄλλη διάθεση. Στὸ σαλονάκι, στὸ τραπέζι ἀπάνω εἶδε τὸ χρυσὸ δαχτυλίδι καὶ τὰ λεπτά. Τὰ εἶχε ἀφήσει ἐκεῖ, ὅταν κατέβηκε νὰ συνοδέψῃ τὴν Κατίνα. Τὰ εἶδε. Κάθησε καὶ ἀκούμπησε τὰ χέρια τῆς στὸ τραπέζι. Πρὶν, ὅταν πρωτοδιάβασε τὸ γράμμα, σκέφτηκε νὰ στείλῃ πίσω τὸ δαχτυλίδι στὸν Παῦλο. Μὰ τώρα ἄλλαξε γνῶμη. Πρῶτα πρῶτα μπορούσε νὰ χαθῆ. Ἐπειτα τί θὰ τὸ ἔκανε ἐκεῖνος. Ὀχι, δὲν ἔπρεπε. Καλύτερα τὸ δαχτυλίδι νὰ γυρίσῃ ἐκεῖ πού εἶτανε, πρὶν τὸ φορέσῃ.

Ξανάρθε στὸ νοῦ τῆς ἀλάκερη ἡ ἡμέρα πού γινήκανε τὰ ραβιωνιάσματα. Εἶχανε ἀφήσει ἀπὸ τὸ βράδι τὰ δαχτυλίδια στὴν Ἁγία Τράπεζα τῆς μικρᾶς ἐκκλησίας. Τὸ πρῶτὸ ἦρθε προσκαλεσμένος ὁ παπα-Γιῶργης, ὁ γερούλης μὲ τὰ κάτασπρα γένια, καὶ λειτουργῆσε. Ὅταν μοίρασε ἀντίδωρο στοὺς προσκαλε-

σμένους, πήρε τὰ δαχτυλίδια ἀπὸ τὴν Ἁγία Τράπεζα, τὰ εὐλόγησε καὶ τὰ ἔδωσε στὴ θεία.

Ἄ! ναι, αὐτὸ εἶναι τὸ σωστό, νὰ γυρίσῃ τὸ δαχτυλίδι στὴν Ἁγία Τράπεζα. Ἔσο γιὰ τὸ δικό της, θὰ τὸ φορῇ πάντοτε. Δὲν τὸ εἶπε στὴν Κατίνα; Αὐτὴ μιὰ φορὰ ραβωνιάστηκε, δὲν ξεραβωνιάζεται. Τὸ ἄλλο δαχτυλίδι στὴν Ἁγία Τράπεζα, τώρα μάλιστα, ἀμέσως.

Πῆρε τὸ δαχτυλίδι, κατέβηκε στὴν ἐκκλησιά, πήγε στὸ ἱερό καὶ ἀκούμπησε τὸ δαχτυλίδι πίσω ἀπὸ τὴ θήκη, ποὺ εἶτανε κλεισμένο τὸ Δισκοπότηρο καὶ τᾶλλα ἱερά σκεύη τῆς λειτουργίας. Ἐπειτα ἔκαμε τὸ σταυρό της καὶ γύρισε πίσω.

(Ἐχει συνέχεια).

ΠΕΠΡΩΜΕΝΑ

Τ' ἄμοιρα ρόδα σκέπτομαι τῆς ἔρμης τῆς τριανταφυλ-
[λιᾶς,

οὐ φτάσει κάποιον δεῖλι ποὺ θὰ σβύσουν,
κάποιος ἡμέρας βροχερῆς χυνοποριάτικης, βουβὰ
καθῶς θὰ σκύβουν κάτω τὸ κεφάλι — —

Πόσος χαρὲς μου σκέπτομαι ποὺ φτάσανε κι ὅλο μὲ
[μιᾶς
στὴ σκοτεινιά τῆς πίκρας βυθιστῆκαν,
κι ὄχ! πόσα βασιλέματα στὸ βάθος τοῦ Σαρωνικοῦ,
καθῶς ἀπλωνε ἡ νύχτα τὰ φτερά της. — —

Μὰ ἀκόμα συλλογίζομαι (κι ἔς μου ξεσκίζεται ἡ
[ψυχὴ!]
τὸ τέλος, κάποια μέρα τῆς Ἀγάπης
καὶ νιώθω ἐντός μου σκοτεινιά, κ' εἶμαι σὰν ἕναν
[δίχως φῶς
στὸ χεῖλος μιᾶς ἀτέρμονης ἀβύσσου — —

ΝΑΣΟΣ ΧΡΗΣΤΙΑΔΗΣ

ΣΑΝ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

— Βρέχει πάλι! Ὁχ! αὐτὸς ὁ βήχας!

Μὰ τί μοῦρθε τώρα καὶ τὰ ξαναθυμῆθηκα; Ξαί-
ρατε ὅμως; Ἐχουν καμιὰ φορὰ τὸ γουστο τους καὶ
τὰ παλιά... τὰ παρασμένα... Μπᾶ ὄχι· δὲν εἶν' αὐτὸ
ποὺ λέτε. Μαῦρα καὶ σκοτεινά εἶτανε τὰ δικά μου.
Μὰ νά, τώρα δά, ἔτσι ποὺ τὰ λέγαμε... Κάτι πρά-
ματα! Καλέ, εἶναι νὰ σκάνει κανεὶς στὰ γέλια, σὰ
βάξει μὲ τὸ νοῦ του, ποὺ πάει καμιὰ φορὰ ἡ κου-
βέντα... Κ' ὕστερα ξαίρετε; Ἐσᾶς, δὲ σᾶς θεωρῶ πιά
ξένο... Ἀλήθεια! Θέλετε, λοιπόν, νὰ μιλήσουμε σο-
δαρά; Μὰ πῶς ἦρθε ἔτσι ὁ λόγος! Θέ μου αὐτὸς ὁ
βήχας! Ὁχ! ἔτσι ἔβηκε κ' ἡ μάνα μου... Τὸ

Ξαίρω... τὸ Ξαίρω... ἀπ' αὐτὸ θὰ πάω κ' ἐγώ... ἔτσι
ἔβηκε καὶ κείνη τις μέρες ποῦ... Μὰ καὶ ἡ Ἄννα μας,
κ' ἐκείνη... Πόσος καιρὸς ποὺ ἔφυγε ἡ Ἄννιτσα μας
ἀπ' τὸ σπίτι! Ξαίρετε, ἔ; Σᾶς εἶχα μιλήσει κι ἄλλη
φορὰ γιὰ τὴν μεγάλη μου ἀδερφή. Τώρα ποιὸς Ξαί-
ρει; . . . Ζεῖ, πέθανε; Ποῦ νὰ βρισκεται ἄραγες!
Ποιὸς Ξαίρει! Μὰ τὸν Κώστα μας . . . τὸ Ξαίρω, τὸν
πίασανε στὴν Ἰταλία, ἔκανε λέει κάλπικα, μὰ δὲν
πέτυχε, τὸνέ πιάσανε. Ὁχ! ἂν πετύχαινε ὁ Κώστας
μας στὴ δουλειά, του! Σᾶς βεβαιῶ, δὲ θάμασταν
σήμερα σ' αὐτὴν τὴν κατάσταση. Τί καλὸ παιδί ἐκεῖ-
νος ὁ Κώστας! Χαμένο τόχω μὰ τὸ Θεό! Τί σᾶς
μιλῶ τώρα γι αὐτόν; Ποῦ τὸνέ Ξαίρετε ἔσῃς τὸν
Κώστα! Ψέματα; Τί σᾶς ἐνδιαφέρει ἔσῃς αὐτός;
Ἐνας κατάδικος! Καλὰ δὲ λέω; Ἄς εἶναι! . . . Τὸ
λοιπόν, ἐκείνη τὴ μέρα, τὸ μάτι μας εἶχε γίνει γα-
ρίδα ἀπὸ τὴν πείνα. Κατὰ τὸ σούρουπο, ὁ γέρος
εἶχε γυρίσει σκνίπα στὸ μεθῆσι. Ἐγὼ ἔνωσα
κάτι ἀνατριχίλες... πῶς νὰ σᾶς πῶ! Μὲ τὸ μπαρδόν...
βλέπετε δὲ φταίω ἐγώ, αὐτὸς ὁ ἀναθεματισμένος μοῦ
κόβει τὴν κουβέντα... Ἐτσι ἔβηκε κι ἡ... μοῦ τὸ εἶπε
κ' ἔνας πραχτικός, ἀπὸ αὐτὸ θὰ πάω μιὰ μέρα... ἀδια-
φόρητα, λοιπόν, ἔλα αὐτὰ τὰ ρεμέντια... Ἄ! βέβαια...
Οἱ κομπογιαννίτες καμιὰ φορὰ βγαίνουν καλύτεροι
κι ἀπὸ τοὺς ἄλλους... Καλέ, καλὰ λέτε! Ψέφτες ὄλοι
του, δίκιο ἔχετε... Γιατρὸς σοῦ λέει ὁ ἄλλος . . . Καὶ
γιατί σᾶς παρακαλῶ, δὲν βρίσκουν τὴ γιατρεία μου,
αὐτοὶ ποὺ κάνουν ποὺ τὰ Ξαίρουν ὄλα; Καλέ, δὲ
βαριέστε! Τί λέγαμε; Ἄ! . . . Ἡ μάνα μου εἶχε
ἀρχίσει τὴ γκρίνια. Ἐγὼ δὲν Ξαίρω τί μ' ἔπιασε
ἐκείνη τὴν ὥρα! . . . Δὲν Ξαίρω τί μοῦρθε καὶ . . .
Καλὰ! καλὰ! τῆς λέω, ἄστα τώρα αὐτά, ἄστα . . .
παράτα τὰ ξεφωνητά . . . παράτα τα ὄλα κι ἔλα
πᾶμε! . . . Πῆρα πιά τὴν ἀπόραση! . . . Τέτοια ἀπό-
φαση! Ἐ, τί λέτε; Μικρὸ τῶχετε; . . . Καὶ πόση
εἰμωνα θαρρεῖτε; . . . Νὰ τόση δά! Μὰ νὰ σᾶς πῶ
τὴν ἀλήθεια, ἀπὸ καιρὸ αὐτὸ τὸ πράμα μοῦ σκότιζε
τὸ μυαλό. Ἀπὸ καιρὸ κοιτάξα τις ἄλλες . . . Κι ἔτσι
καλοντυμένες, ὅπως τις ἔδλεπα! . . . Ὅλο ρωτοῦσα,
δεξιὰ, ἀριστερά . . . κι ὄλο μάθαινα, τὸ πῶς πρέπει
νὰ φέρνεται κανεὶς . . . Ἐ, βλέπετε, παιδιὰ τοῦ δρό-
μου εἶμερ! . . . Τί; Ψέματα; Στους δρόμους καὶ
στὰ σοκάκια μεγαλώσαμε. Ἐκεῖ ἔμαθε κι ὁ Κώστας...
Ὁ Κώστας μας, Ξαίρετε! . . . Ἄς εἶναι . . .

Ἐλα λοιπὸν μητέρα! ἔλα πᾶμε! Μιλιά ἐκείνη.
Δὲν εἶπε τίποτα γιὰ νὰ μὲ κάνει ν' ἀλλάξω γνώμη.
Τί νὰ πεῖ; Στὸ χέρι της εἶτανε; . . . Δὲν τᾶβλεπε
τὰ χάλια μας;

Στὸ ἀναμεταξὺ ἐγὼ εἶχα σιαχτεῖ λιγάκι. Σια-
χτεῖ, ὁ λόγος τὸ λέει. Νά! πάστρεφα λίγο τὰ πα-
πούτσια μου... κάτι παπούτσια! τέντωσα τις κάλ-
τσες μου καὶ σήκωσα ὅσο μποροῦσα τὸ φουστάνι μου
γιὰ νὰ φαίνονται καλύτερα οἱ γάμπες μου. Ἐξαιρε-
πῶς τοὺς ἄντρες... κάτι γέρους προπάντων, τοὺς ἀ-

ρίσουν πολύ οι γάμπες των κοριτσιών. Πόσες φορές εκεί που πήγαινα .. Καλὸ δὲ μου λέτε ; Τί καταλαβαίνουν τώρα αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι καὶ πειράζουν ἔτσι τὰ κορίτσια ; Κάτι λόγια. Κάτι πράματα. Νὰ τύχει ἔτσι καμμιά φορά ὁ λόγος... "Ἄς μὴν τὰ πολυλογάμε τώρα... Κατέβασα πού λέτε δεξιά κι ἀριστερά τὰ μαλλιά μου, καὶ μὲ κάθε τρόπο πολεμοῦσα νὰ φτιάσω τὴ χτενισιά μου... ἔτσι σὺν κ' ἐκεῖνες... Φτιασίδι δὲν εἶχα. Τί κρίμα, ἔλεγα... Πῶς λυπόμουναι!. Θαρροῦσα πῶς εἶτανε ἀπαραίτητο γι' αὐτὴν τὴ δουλειά. Μπᾶ ! δὲ βαριέστε ! "Ἄν εἶτανε μὲ τὸ νερό νὰ κόβεται ἡ βήχας... Μόνο νὰ ! ἔσᾳς πού σᾳς στεναχωρῶ, αὐτὸ μὲ πειράζει. Σᾳς τὸ εἶπα ἔ ; Μήτε καὶ κόκκινον εἶχα νὰ βᾶψω τὰ χεῖλη μου. Τὰ βύζαξα κ' ἐγὼ κάμποσην ὥρα, τὰ δάγκωσα κιόλας κ' ἔτσι φαίνοντανε κόκκινα, κατακόκκινα. Τί τρελλή πού εἶμουναι ! ... Ἀμάθητη βλέπετε. Τὰ ἴδια καὶ γιὰ τὴν πούντρα ; κι αὐτὴνα τὴ θαρροῦσα ἀπαραίτητη. Γρατσούνισα τὸ ντουδάρι, πήρα λίγο ξερὸ σουδὰ καὶ πασάλειψα τὰ μούτρα μου, ἔτσι γιὰ πούντρα νὰ ποῦμε. Παιδί ! τί νὰ πεις ; "Ἦστερα μ' ἔνα σβουμένο σπέρτο ἔβαψα τὰ ματοτσιανάρὰ μου, καὶ μὰ τὴν ἀλήθεια... πού πήγε ὁ νοῦς μου ! Δὲ θὰ τὸ πιστέψετε. Τὰ στήθια μου !... μού φάνηκαν μικρὰ τὰ στήθια μου ! "Ἄμ' βέβαια, πόσω χρονῶν εἶμουναι τότες !

Ἐἶπα μιά, νὰ χῶσω μιὰ πετοῖτα στὸν κόρφο μου, γιὰ νὰ φαίνεται πῶς ἔχω φουσκωμένα στήθια, μὰ ὕστερα πάλι σκέφθηκα πῶς θάπρεπε νὰ γδυθῶ. «Τί θὰ πει ὁ ἄλλος, σὰ θὰ μὲ δεῖ ἔτσι δά !» εἶπα «Δὲ βαριέσαι» ξαναεἶπα πάλι. Μιὰ πού πήρα τὴν ἀπόφαση, κακὰ ψυχρά !

"Ἡ μάνα μου τάβλεπε ἔλα αὐτά, καὶ δὲν ἔδραζε μιλιὰ. Τί νὰ πει ; "Ἐγὼ πάλι ἤθελα νὰ τὴν ῥωτήσω, τοῦτα, κείνα... νὰ μ' ἐρμηνέψει, τί κάνουν ἐκείνην τὴν ὥρα ;... πῶς ἔπρεπε νὰ φερθῶ ;... Μὰ ὕστερα πάλι συλλογίστηκα. Ρωτιοῦνται τέτοια πράματα, ψέμματα ; Σὲ μιὰ μάνα ρωτιοῦνται ποτές αὐτά ; ἔ, τί λέτε καὶ σεῖς ;

— "Ἐτοιμη ! τῆς εἶπα... ἔλα, πάμε... "Ὡχ αὐτὸς ὁ βήχας !

— Στάσου τώρα ἐσύ... στάσου λίγο μακριά... νὰ περιμένε με ἔδῶ δά... ἔ ; τί λές ;

Νὰ κάνω τὸ μάτι σὲ κανένα ; "Ἐτσι δὲν κάνουν κ' οἱ ἄλλες ; ἔ ; ...

"Ἐκείνη, κάτι ἔκανε νὰ μουμυρῶσει... ἀνοιγόκλεισε δυὸ τρεῖς φορές νευρικά τὰ μάτια τῆς καὶ στάθηκε σὲ μιὰ γωνιά... πλατ... σ' ἕναν καστανά... Πῶς μοῦ μύρισαν, ἀλήθεια τὰ κάστανα !... Μὰ ὁ νοῦς μου εἶταν ἄλλοῦ... Τὴν πείνα μου δὲν τὴν ἔσπετομουναι πιά... νὰ... θαρρῶ πῶς δὲν πεινοῦσα πιά ἐκείνη τὴν ὥρα... Μόνο νὰ ! ἔνωθα κάποιον βάρος ἔδῶ δά... νὰ, ἔδῶ πάνω στὸ στομάχι... Κ' ὕστερα

ἔνωσα σ' ὄλο μου τὸ κορμί... κάτι... νὰ ! πῶς νὰ τὸ πῶ... σὰ νὰ μ' ἔτριωαν χιλιάδες μερμηγκία... νὰ, νὰ, ἔπως ἔταν ἔχετε πολλές ψείρες καὶ δὲν ξαίρετε πού νὰ πρωτοξυστετε... ἔ ; καλὰ δὲ λέω ; θὰ τὸ προσέξατε... δὲν μπορεῖ ! Νά, βλέπετε, τᾶχω χαμένα... Κ' ὕστερα ἕνας ἀχνὸς ἔδρος καὶ εἶχε ἀντίψει ὄλο τὸ κορμί... Καὶ μὲ συγχωρεῖτε κιόλας μὰ πρέπει νὰ πῶ κι αὐτό...

Δὲ μου λέτε ! γιὰτί ἔταν εἶναι πολὺ ταραγμένα τὰ παιδιὰ τοὺς ἔρχεται ἔτσι... νὰ κάνουν τὸ ψιλὸ τους... μὲ συγχωρεῖτε ὁμως... ἔ ; σᾳς ἔτυχε καμμιά φορά ;... Μόνο αὐτὸ συλλογιζόμουναι ἐκείνη τὴν ὥρα... μόνο αὐτὸ καὶ ξαφνικά ἔνωσα κάτι πίσω μου... ἔνωσα πῶς κάποιος μὲ... ὦχ πῶς νὰ σᾳς τὰ πῶ !... νὰ ἔνωσα κάποια δύναμη πού μὲ τραβοῦσε, πού μὰνάγκαζε νὰ γυρίσω... μού φάνηκε πῶς κάποιον σιδερένιο χέρι σὰ μιὰ τανάλια μὲ εἶχε γραπῶσαι ἀπὸ τὸ σῆρκο καὶ μὰνάγκαζε νὰ γυρίσω πίσω... Τί παράξενα πράματα ! λέω παράξενα, γιὰτί σὰ γύρισα δὲν εἶτανε κανεὶς κοντά μου... πολὺ πιὸ πέρα, εἶναι ἡ ἀλήθεια, στεκότανε κάποιος καὶ φαίνεται θὰ μὲ κοίταξε... γιὰτί ἔταν τὸν κοίταξα κ' ἐγὼ, οἱ ματιές μας ἀνταμωθήκανε... Τί βαριὰ ματιά !... σὰ βαρῖδι τὴν ἔνωσα νὰ κτεβαίνει μέσα μου.

"Ὡστε λοιπὸν ἔτσι ; εἶναι λοιπὸν ἄνθρωποι πού ἔχουν τέτοιες ματιές... "Ὡστε... ἀναθεμάτουμε αὐτὸν τὸ βήχα... "Ὀχι γι' αὐτό... μόνο νὰ ! ἀνεβαίνει ὁ πυρετὸς καὶ, ὄλο λέω... λέω...

Πού εἶμασταν ; ἄ... νὰ... Μόλις μὲ εἶδε λοιπὸν νὰ τοῦ κάνω τὸ μάτι ξεκίνησε ἀργὰ ἀργὰ πρὸς τὸ μέρος μου. Χάρηκα ! ἀνατρίχιασα. "Ἡ μάνα μου περιμένε... τὰ κάστανα μοσχοβολοῦσαν... ἔταν ἕνας βρωμιάρης ! ἕνας βρωμιάρης ! Κοίταξα τοὺς ἄλλους τοὺς μουσιούδες... Νὰ εἶταν τουλάχιστον κανένας ἀπ' αὐτούς !... Μὲ πήγε κάπου... "Ἐκεῖ δὰ κοντά... Πότε φτάσαμε... πότε ἀνεβήκαμε... δὲν τὸ κατάλαβα... Μὰ πῶς κρῶναν τὰ χέρια του... καὶ μὲ ἤθελε ὀλόγυμνη... ἔ, βέβαια ἔλεγα μέσα μου, ἔτσι θὰ κάνουν κι ἄλλες... μὲ τὸ δίκιο του ὁ ἄνθρωπος... μὲ τὰ λεφτά του ! ψέμματα ;... Πῆγε νὰ μὲ φάει... μὰ πῶς ἔκανε !... θερῖδ ἀνήμερο !... "Ἐδραζε ἀφροῦς ἀπ' τὸ στόμα του... νὰ ! νὰ ! σᾳς βεβαίω... ἔδραζε ἀφροῦς... καλὰ, βέβαια... θὰ εἶτανε τὰ σάλια του... μὰ ἔμένα, ἔτσι σὺν ἀφροῖ μου φανήκανε... κ' ἔτσι μ' ἐκείνο τὸ στόμα ἤθελε νὰ μὲ φιλήσει... πῶς σιχάθηκα... μὰ πάλι ἔλεγα... μὲ τὸ δίκιο του ὁ ἄνθρωπος... μὲ τὰ λεφτά του ! ψέμματα ;... Πόνεσα ! "Ὡχ ! πῶς πόνεσα ! Σᾳς ἐρκίζομαι, ποτές μου δὲν εἶχα πονέσει ἔτσι στὴ ζωὴ μου... ποτές μου. Μὰ τί εἶτανε ἐκεῖνος ὁ πόνος !... Κι αὐτὸς... αὐτὸς θαρρεῖς καὶ... νὰ ! νὰ !... ἔσο, ἔσο πονοῦσα ἐγὼ !... Στὰ τελευταία μὲ παράτησε... ἤρθα λίγο στὸν ἑαυτὸ μου... τί σίχαμα... τί ἀναγούλα μού ἤρθε ἐκείνη τὴν ὥρα !... Κ' ὕστερα σὰ ρίχτηκε αὐτὸς πάνω στὸ κρεβάτι— τί βρώμικο κρε-

δάτι... πολύ πιδ βρώμικο κι από τής μάννας μου ! ... ρίχτηκε ανάσκελα σά βουδάλι... εΐτανε λαχανιασμέ νος... κι άκόμα τά σάλια του ! . . . Μά γώ πονούσα άκόμα . . . τί είμουνα δρωμένη, μούσκεμα . . . άνα μένη . . . Πονούσαν και τά χείλη μου, γιατί τ'άχα δαγκάσει... επίτηδες για νά μη φωνάξω . . . γιατί φοδύμουνα... Ξαίρετε ή άστυνομία... οι σταυρωτήδες... τδ είχα μάθει κι αυτό... πώς σά δέν είσαι γραμμένη ! ... ΄Ετρεμα δλόκληρη... Δέν μπορώ . . . Νά τόσος καιρός πέρασε κι άκόμα τδ θυμάμαι . . . ναι, δέν μπορώ νά σάς πώ τδ πόσο πόνεσα . . . ΄Ωχ ! πώς είχα πονέσει ! . . . Του είπα :

«Μου δίνετε σάς παρακαλώ... για νά... για νά πηγαίνω...»

«Νά σου δώσω;... Τί ; τί θέλεις νά σου δώσω ;...»

«Μά νά... Ξαίρω κι' εγώ... τά λέφ... τά λεφτά...»

«Μπάρ ποδ νά σέ πάρει δ διάολος !... μωρή σου είσαι βρώμικη σά... μωρή βρωμάς δλάκερη, κ' έχεις και μούτρα νά μου ζητάς και λεφτά ;... μωρή, άν είταν με λεφτά εγώ έπαιρνα κορίτσι σάν τδ κρύο τδ νερό μωρή».

Κι' άρχισε νά με κοιτάζει . . . όπως στην άρχή... ΄Εγώ τάχασα, έτρεμα δλόκληρη... ύστερα μ' έπιασαν τά κλάματα . . .

΄Εκείνος είπε: «Σκάσε γρουσουζά... σκασμός» και πετάχτηκε έξω. Κάτω τάβαλε με τόν άνθρωπο, με τόν ξενοδόχο νά πούμε. Δέν ήθελε νά πληρώσει για τί λέει... Τσακώθηκαν. Τέλος πλήρωσε.

«Καλά μωρή κούρβα ! φώναξε δ ξενοδόχος... Ξαναέλα και βλέπεις !... Μά τά κλάματα Ξαναπήγα στη μάνα μου, δίχως πεντάρα . . . γιατί σάς είπα δέν ήξαιρα άκόμη τίποτε για τή βρώμικη άρρώστια, μήτε πώς κινδύνευα νά μείνω κ' έγκυος... Μόνο τόν πόνο είχα στδ νοδ μου... τήν άναγούλα... Κι δλα αυτά δίχως πεντάρα... ΄Εκείνη δέ μίλησε... μόνο άνοιγόκλεινε βιαστικά, νευρικά τά μάτια της και σούρωνε τά χείλια της όπως συνήθιζε όταν ήθελε νά πει καμμία μεγάλη βλαστήμια... καμμία φοβερή κατάρρα.

΄Εγώ είπα μέσα μου : «Ξανά ! Τώρα Ξαίρω πιά τί πρέπει νά κάνω...» είχα μάθει βλέπετε.

Αδτην τή φορά είταν ένας καπελλάτος με παλτό και με γραβάτα. Φορούσε και δαχτυλίδια. Τί δμορφα δαχτυλίδια ! . . . ΄Αντρακλας, ως εκεί πάνω... δμορφος άντρας!... Μά πήγε σέ κάποιον μέρος ποδ είτανε κι άλλες γυναίκες... τέτοιες !... Ξαίρετε... Στδ δρόμο περπατούσε άλόγχα... ντριπότανε φανεται νά τόν βλέπει δ κόσμος μαζί μου. Μά είχα και κάτι χάλια... κάτι μούτρα, όπως είδα ύστερα στδν κατρίφτη ! Βλέπετε είχα κλάψει... Τά δάκρυα πασαλείφθηκαν με τδ σουβά και με τδ κάρβουνο του σθησμένου σπέρκου... Κάτι μούτρα !... Τόν έβαλα και πλήρωσε τδ δωμάτιο... ΄Ε ! Είχα πιά συνειθίσει !... Μάλιστα άφησα και τήν ντροπή

κατά μέρος... ντροπή ; τί πάει νά πει ντροπή !... Γυναικες σάν κ' έμάς, μπορούν ν'άχουνε ντροπή !... Τόν έβαλα και με πλήρωσε πρώτα... Βλέπετε τί είναι κανείς όταν Ξαίρει... Έσκασα στά γέλια όταν κοίταζε τά μούτρα μου. Μά μου φέρθηκε καλά. Πόνεσα, δέ λέω, όχι έμως όπως με τόν άλλο... ΄Ωχ πώς είχα πονέσει !...

Μου φέρθηκε σχεδόν σάν πατέρας... δλο με φιλούσε, με χάντευε... Είχα γδυθεί μόνη μου, τδ ήξαιρα πιά... Τί άστειο μου φάνηκεν, όταν τόν είδα σά μωρό παιδί νά μου βουζαίνει τά στήθια. Κ' είχα κάτι στηθάκια τότες !... Τί άστειο ποδ μου φαινότανε... γιατί στην άρχή... πώς νά σάς τδ πώ ;... ύστερα παρατήρησα πώς στδ κάθε στήθος μου είχε και μιá ρογίτσα... γιατί στην άρχή... ναι βέβαια... τδ Ξαίρετε... δέν μπορεί... Πότε, πότε με ρωτούσε άν καταλαβαίνω τίποτα. Δέν ήξαιρα τί ήθελε νά καταλάβω, αυτός δ χριστιανός... ΄Εγώ Ξανάρχισα νά πεινώ, συλλογιζόμουνα τή μάνα μου ποδ περίμενε... τδ σπίτι... ΄Εαφνικά, χτύπησαν άπ' έξω τήν πόρτα. Κάποια βραχνή φωνή, φώναζε άγρια. «Άίντε, μιάν ώρα κánαται... Είναι κι άλλοι... περιμένει δ κόσμος». ΄Εγώ τρόμαξα, σά ρολόι χτυπούσε ή καρδιά μου. Νόμισα πώς είτανε οι σταυρωτήδες... ήξαιρα πώς σά δέν είσουνα γραμμένη... μά θαρω σάς τδ έχω πει αυτό... Ρίχτηκε στην άγκαλιά του, έτσι γυμνή καθώς είμουνα άκόμα και στριμώχθηκα σά γατάκι πάνω του. ΄Αχ ! τί καλά ποδ είμουνα πάνω στδ πελώριο εκείνο στήθος !... Τί καλά ! ΄Εκείνος δλο έλεγε :

«Μή φοβάσαι μικρό . . . δέν είναι τίποτα . . . τίποτα . . . μη φοβάσαι... κι δλο έσκανε στά γέλια κοιτάζοντας τά μούτρα μου, στά χάλια ποδ είτανε. Πώς ένιωθα τόν έαυτό μου εκεί, κοντά, σαυτόν τδ δυνατό άντρα. Άκόμα κι δλοι οι σταυρωτήδες νά έρχόντανε εκείνη τήν ώρα . . . Πεινούσα όμως, πεινούσαν και στδ σπίτι . . . ΄Η μάνα μου περίμενε . . . Ψωνίσαμε. ΄Αχ ! και τί δέν ψωνίσαμε εκείνο τδ βράδι ! Μόλις φτάσαμε στην αδλή έμψηξα τις φωνές . . .

«Ψώνια !... Ψώνια παιδιά !... Θα φάμε απόψε !... Θα πασχαλιάσουμε ! . . . Χαιρόμουνα . . . γελούσα . . . γελούσα τόσο από τή χαρά μου ! . . . τόσο, ποδ τά μάτια μου βούρκωσαν.

΄Ο Κώστας μας, είτανε μικρός, δέν καταλάβαινε ΄Η μάνα μου σούρωσε τά χείλια της, μά τδ πηροδνι της έτρεμε . . . έτρεμε . . .

Μεθυσμένος δ γέρος σηκώθηκε νά φάει . . . κι είχε μιάν δρεξη ! . . . Θυμάμαι ! . . .

΄Από τή μέρα κείνη δέν έλειψε τίποτα από τδ σπίτι. ΄Ο Κώστας πήγαινε ταχτικά σχολείο . . . ΄Ο μπαμπάς δέ μεθούσε πιά τόσο συχνά, κ' ή μάνα μου κοίταζε τδ νοικοκυριό . . . Μονάχα εγώ έχωνα

πύρινα δάκρυα νύχτες δλάκρες, κουδριασμένη πά-
νω στὸν καναπέ . . .

"Όταν γυρνοῦσα κουρασμένη, σακατεμένη, φορι-
σμένη, μήπως πήρα τὴ βρώμικια ἀρρώστια, κ' ἔδλεπα
τὴ μάνα μου νὰ μὴν ξεσηκώνεται, νὰ τῆς φαίνονται
δλα φυσικά . . . "Αχ! πῶς τὴ σιχαινόμουναι!

Ποῦ νὰ καταλάβω ἐγὼ τότες, πῶς τὸ σαράκι τῆς
ἀθλιότητος εἶχε ἀποτελειώσει πιά τὸ ἔργο του μέσα
στὴν ψυχὴ τῆς! . . . Τὴν εἶχε πιά ἀποκάμει . . . Μά
γὼ ἔλπιζα . . . "Ἐβαζα δλα μου τὰ δυνατά . . . "Ὁχ!
αὐτὸς ὁ βήχας! . . . ἐπαναστατοῦσα . . . "Ἔτσι περνοῦ-
σαν οἱ μέρες μιά-μιά . . . κ' οἱ μῆνες . . . και τὰ χρό-
νια! . . . Ναί . . . τὴ φτώχεια τῆν νίκησα . . . μὰ
ὕστερα — γιατί και δουλειά βρήκα, και νάποκατα-
σταθῶ μποροῦσα,—ὕστερα πιά εἶχα συνηθίσει . . .
μὲ εἶχε πάρει τὸ ρέμα . . . κὶ ἔταν θέλησα νὰ τὰ
παρῆτω . . . "Αχ! ἔταν πιά . . .

Μά τί τὰ λέω τώρα; . . .

. . . Τί σὰς τὸ λέω ἐσὰς; . . .

ΠΕΤΡΟΣ ΠΙΚΡΟΣ

ΝΗΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ο ΤΥΦΛΟΣ ΜΟΥΣΙΚΟΣ τοῦ Β. Κορολέγκο (μετά-
φραση Γιάννη Κότσινα. — Ἐκδοση Γενιάκη δραχ. 3.50).
"Ἐνα βιβλίον πού ἀξίζει νὰ διαβαστεῖ, και νὰ διαβρωτεῖ
πολύ. Ἐἶναι τὸ καλύτερον ἔργον τοῦ μεγάλου Ρώσου δηγμα-
γράφου Κορολέγκο — και τὸ σπουδαιότερον, ἔχει μπροστά ἕνα
σύντομον πρόλογον τοῦ δικοῦ μας Κώστα Παρορίτη γιὰ τὸ
ἔργον τοῦ Κορολέγκο, πού ἀξίζει νὰ τονε διαβάσουν ὅλ' οἱ
νεοέλληνες κριτικοί, και μάλιστα οἱ προχειρολόγοι τοῦ
Ἀθηναϊκοῦ Τύπου, γιὰ νὰ διδιχτοῦνε πῶς γράφονται οἱ
κριτικές.

ΣΑΝ ΟΝΕΙΡΟ—ΣΑΝ ΠΑΡΑΜΥΘΙ. Ἐδνικας Ματιάτου.
Κάτι θέλει νὰ πεῖ ἡ δ'νις Ματιάτου, και τὸ κἄνι ἐπὶ τὸ
λέει πολὺ νόστιμον, πολὺ αἰσταντικόν, δείχνοντας πῶς ἀργό-
τερα θὰ μποροῦσι νὰ πεῖ κἄτι καλύτερον και νὰ δώσει ἔργον
ἀρτιώτερον. Και ἡ γλώσσα τῆς ἀρετὰ καλὴ, ζωντανή, δημο-
τικὴ τέλος πάντων. Μονάχα ἡ δημοτικιστικὴ τῆς ὀρθογρα-
φία ἀπελειστικὴ, και νὰ τὴν προσέξει σὰ κατωπινὰ τῆς
ἔργα.

Π. Πετρίτη: ΣΤΙΣ ΟΜΙΧΑΕΣ, διηγήματα — «Στὸ
διάβολον οἱ νόμοι», φωνάζει ὁ Ἀντρέας. "Ὁχι ἔτσι. Νὰ μὴ
συγγέουμε τὸ σοσιαλισμὸν μὲ τὴν ἀναρχία. Κ' ἔπειτα γιατί
αὐτὴ ἡ τάση πρὸς τὸ νοσηρὸν και τὸ ἀναρχικόν; Τὸ ἴδιον
παρῆτησα και στὴ συλλογὴ τοῦ κ. Κατηφόρη. Ἀποτελεῖ
ψυχικὴ ἀνάγκη; Ἡ ἀπλὴ μίμηση ἀψυχων προτύπων; Ἡ
ψυχικὴ ἰσορροπία εἶναι ὄχι ἀπαραίτητος σέταν τεχνίτη.
Πρὸ πάντων, ὅταν αὐτὸς ἔχη τὰ χαρίσματα τοῦ κ. Πετρίτη.
Τὰ διηγηματὰ του εἶνε κυρίως πινελιές, κόκκινες πινελιές
στάδραπατὰ, πού δείχνουνε ἕνα ζωηρὸ κοινωνικὸν αἰστανμα,
λιγάκι ἀκαθόριστον πρὸς τὸ παρόν, πού μὲ τὸν καιρὸν, μὲ τὴ
μελέτη θὰ βοῦν τὸ δρόμον του. Ὁ «Ἀφέντης» μοῦ φαίνεται
τὸ καλύτερον τῆς μικροῦλας συλλογῆς.

— Μ' ἕνα πολὺτιμον βιβλιαράκι πούβγαλε τελευταία ὁ
ἐκδότης κ. Ι. Σιδέρης μᾶς ἔβγαλε και μᾶς ἀπὸ μιά με-
γάλη ἀνησυχία πού εἶχαμε ἴσαμε τώρα: μᾶς ἀποκάλυψε τὴ
Σκέπτεται ὁ κ. Δ. Ι. Καλογερόπουλος τῆς «Πενασθη-
νης» Α. Χ. ὁ κ. Καλογερόπουλος μᾶς ἔξομολογεῖται πῶς
τρία «πράγματα δὲν ἠννόησε και οὔτε τὰ ἠγάπησε: τοὺς μαλ-
λιαροῦς, τὴς Ἑλλ. ὀπερέτες και τὸν Φοντενέλ». Κι ὅταν
ὁ κ. Καλ. σκέπτεται ἔτσι, ἡμεῖς δὲν μποροῦμε νὰ σκεφτοῦ-
με ἀλλιῶτικα.

Ο ΚΑΚΟΣ ΔΡΟΜΟΣ. Γρ. Ξενοπούλου μὲ 20 στίχοι
τοῦ Βώτη. Ἐκδοση Κολλάρου. Δρ. 8 και χρυσοδεμένο δρ.
18. Τὸ καλύτερον βιβλίον τοῦ Ξενοπούλου κὶ ἄς εἶναι και
τὸ μικρότερον. Ὅλα τὰ συγγραφικὰ του χαρίσματα τὰ συγ-
κέντρῶσε ὁ Ξεν. στὸν «Κακὸν δρόμον» Αὐτὸ εἶναι πιά πῶς
φανερὸν. Ὁ Ξεν. στὸν «Κακὸν δρόμον» μου ἀποτάσσεται τὸ
Σατανὰ ἐπιφυλλιδιογράφον και μένει συγγραφεὺς ἀληθινός.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

ΛΟΓΟΣ τοῦ Ἀπολλ. Συνεργασία Φ. Φωτιάδη, Για-
λούρη, Μαμέλη, Βάλσα κ. ἄ.

ΜΟΥΣΑ τοῦ Μάη. Ποιήματα τῶν κ. κ. Καβάφη, Σπα-
ταλᾶ, Φιλήντα, Χρησιόδη, Α. Παλαμᾶ, περὰ τῶν κ. κ. Πα-
λαμᾶ, Παράσχου, Μιχαλοπούλου, μεταφράσματα τοῦ Λεμ-
πέγκ, Ἐρμαν Μπάγκ, Νοβάλις, Ζὺλ Λαφόργκ κ. ἄ.

Η ΦΟΥΝΤΑ και ὁ ΑΡΑΜΠΑΣ. Πήραμε τὰ τελευταία
φύλλα τῶν περιοδικῶν τοῦ Μετάπου, ὅπου τὰ καλὰ παιδιὰ
τοῦ στρατοῦ, περνώντας τὴς ἄρες τῆς ἀνίας τους, γράφουν
κομμάτια ὄχι βέβαια μὲ ἀξίωσον τέχνης, μὰ μὲ πολλὴ δρο-
σιὰ κ' ἐξυπνάδα.

ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ

Γράφετε σύντομον και καθαρογραμμένα γράμματα.

Ὁ τόμος τοῦ Νουμά τοῦ 1912 πού εἶχε χαθεῖ
βρέθηκε στὸ Βιβλιοπωλεῖον Κουκλιῆρα, ὅπου εἶχε που-
ληθεῖ ἀπὸ ἕνα νεαρὸ ποιητὴ 15 δρ. Δώσαμε τὴς 15
δρ. και τὸν πήραμε.

κ. Τ. Θε. Τὸ λάθος δικὸν μας. Ἡ συντρομὴ εἶναι κανο-
νισμένη ὅπως μᾶς γράφεις. — κ. Κ. Κρ. Πάνορμο. Ἡ
συντρομὴ εἶναι 30 δρ. τὴ χρονιά. Στελ' τὴν μας μὲ τραπέζ.
ἐπιταγή, μὲ χαρτονόμισμα, μὲ ὅτι μέσον σοῦ βολεῖ. — κ.
Νελ. Ρεν. Θὰ δημοσιευτοῦν. — κ. Μαγμ. Σουλ. Καλού-
τσικα' μένα μικρὸν διόρθωμα στὸ στίχον, δημοσιεύονται. —
κ. Ἡλ. Σταμ. Καλὸν και θὰ δημοσιευτεῖ. — κ. Ἐλμ. Καλὸ
τὸ πεζογράφον. Πολὺ μᾶς ἀρέσκειναι και τὰ σόνετι τῆς
ἀδερφῆς σου. — κ. Δ. Μ. Μ. Μᾶς ρωτᾶς, ἂν τὰ τρα-
γούδια σου ἔχουν κάτι. Και βέβαια ἔχουν φεθ, αἰτιατικὸς
πληθυντικὸν γίγαν τ α ς, ἦρω α ς, ῥήματα ζητά ο υ, πιθυ-
μά ο υ, χασμαδιές ὄσες θέλεις, και στίχους μὲ 10, 11, 12
13 και 14 συλλαβῆς ἀνακατεμένους.